

DISPUTATIO VII
DE VARIIS DISTINCTIONUM GENERIBUS

Haec disputatio necessaria hoc loco visa est ad completam expositionem huius attributi seu proprietatis entis; nam cum unitas indivisionem includat et ideo multitudini opponatur quae ex divisione seu distinctione consurgit, ad comprehendendos omnes modos unitatis necesse est omnes etiam modos distinctionis comprehendere; quia quot modis dicitur unum oppositorum, tot dicitur et reliquum. Est autem hoc in metaphysica non minus necessarium quam difficile; nam, ut ex Aristotele sumitur, II Post., c. 14, uniuscuiusque rei essentia et quidditas per divisionem seu distinctionem attingitur, nam dividendo unum ab alio ad propriam uniuscuiusque rei definitionem pervenitur; unde, quam est difficile rerum essentias cognoscere, tantumdem est varios gradus et modos distinctionum explicare. Inquirendum ergo est quotnam illi sint, et quibusnam indiciis seu modis discerni possint.

SECTIO PRIMA

UTRUM PRAETER DISTINCTIONEM REALEM ET RATIONIS SIT ALIQUA ALIA DISTINCTIO IN REBUS

1. *Distinctio realis datur, et quid sit.*— In hoc titulo duo supponuntur ut certa et tertium inquiratur. Primo enim per se notum est dari in rebus distinctionem realem, quae ad maiorem explicationem appellari solet distinctio rei a re, quae in hoc consistit, quod una res non sit alia neque e contrario; constat autem existere plures res, quarum una omnino non est alia. Solum est observandum, interdum res non solum esse sic distinctas, sed etiam non esse inter se unitas, ut sunt duo supposita vel accidentia quae sunt in distinctis suppositis et alia huiusmodi, in quibus nulla est difficultas cognoscendi praedictam distinctionem, quia nullum est in eis vestigium realis identitatis. Aliquando vero contingit huiusmodi res sic distinctas esse inter se unitas ut patet in materia et forma, quantitate et substantia; et in his saepe est difficillimum discernere realem distinctionem, quae sit rei a re, si potest esse in rebus alia minor illa, quod statim tractabitur; et tunc etiam explicabitur quomodo sit una distinctio ab alia discernenda.

2. *Positiva alia, alia negativa, et quid utraque.*— Illud etiam est in hac distinctione observandum, solere distingui in positivam et negativam; quae partitio non tam ex parte ipsius distinctionis quam extremorum eius data est; distinctio enim ipsa formaliter semper in negatione consistit, ut supra dictum est; tamen haec negatio intercedit aliquando inter res positivas et reales quarum una non est alia et tunc dicitur distinctio positiva, et haec est propria distinctio realis de qua nos locuti sumus. Aliquando vero consideratur talis distinctio inter ens et non ens, aut inter non entia omnino diversa, et tunc vocatur distinctio realis negativa; quia unum illorum extremorum non habet realitatem quam habet aliud, si ens positivum et reale sit; vel, si utrumque sit ens privativum, ut tenebrae et caecitas, quia ita separantur ac distinguuntur inter se, quod si positivae res essent realiter distinguerentur, vel certe quia fundamenta habent realiter distincta in quibus suo modo esse censentur. Unde haec distinctio negativa per proportionem vel analogiam ad positivam intelligenda ac declaranda est; ac propterea illa omissa hic solum de propria ac positiva distinctione reali agendum nobis est.

3. Tandem animadvertendum est ad praesentem disputationem nihil referre quod ad distinctionem realem consequatur relatio realis vel rationis; nos enim non consideramus hic distinctionem ut importare potest formalem relationem, sed solum ratione fundamenti, ad quod potest consequi illa relatio. Unde ad distinctionem realem non est necessaria (formaliter loquendo) relatio realis; Deus enim realiter distinguitur ab angelo, quamvis ad illud non referatur realiter. Quod si dicas angelum referri ad Deum, respondetur, quidquid de hoc sit, tamen ante illam relationem intelligi angelum esse rem distinctam a Deo; inde enim resultat illa relatio, si qua est. Et in Deo tres personae distinguuntur realiter, quamvis inter eas

distinctio non sit specialis relatio realis. Omittenda ergo est haec relatio tamquam impertinens praesenti instituto.

4. *Distinctio rationis, an et quae sit.*— Secundo est certum dari praeter distinctionem realem distinctionem rationis. Et est illa quae formaliter et actualiter non est in rebus, quae sic distinctae denominantur prout in se existunt, sed solum prout substant conceptibus nostris et ab eis denominationem aliquam accipiunt, quomodo distinguimus in Deo unum attributum ab alio, vel relationem identitatis a termino, quando dicimus Petrum esse idem sibi. Haec autem distinctio duplex distingui solet: una, *quae non habet fundamentum in re* et dicitur *rationis ratiocinantis*, quia oritur solum ex negotiatione et operatione intellectus; alia, *quae habet fundamentum in re* et a multis vocatur *rationis ratiocinatae*, quamvis haec vox sicut impropria valde est, ita et aequivoca esse potest. Nam distinctio rationis ratiocinatae sic dicta existimari potest, quia in re ipsa praexistit antequam ratio ratiocinetur, ut quasi ex se ratiocinata dicatur, solumque requiratur ratio ad illam cognoscendam, non vero faciendam; solumque dicatur distinctio rationis et non realis, quia non est tanta, neque per se tam patens sicut realis, et ideo requirat attentam operationem rationis ad distinguendam illam. Sed explicata significatione huius vocis iuxta hanc etymologiam, talis distinctio non est vere distinctio rationis de qua nunc agimus, sed coincidit cum distinctione ex natura rei de qua statim dicemus. Alio ergo sensu dici potest distinctio rationis ratiocinatae: rationis quidem, quia actu et formaliter non est in rebus, sed per rationem fit aut excogitatur; ratiocinatae vero, quia non est omnino ex mero opere rationis, sed ex occasione quam res ipsa praebet, circa quam mens ratiocinatur. Unde fundamentum, quod dicitur esse in re ad hanc distinctionem, non est vera et actualis distinctio inter eas res quae sic distingui dicuntur; alias non fundamentum distinctionis sed distinctio ipsa antecederet; sed esse debet vel eminentia ipsius rei quam sic mens distinguit, quae a multis appellari solet virtualis distinctio, vel certe habitudo aliqua ad res alias vere et in re ipsa distinctas, penes quas talis distinctio excogitatur seu concipitur.

5. Haec autem duo distinctionum rationis genera, quamvis ab aliis aliter explicentur, commode tamen possunt in hunc modum declarari, nimirum ut distinctio rationis ratiocinantis sit in ordine ad eundem conceptum adaequatum seu simplicem eiusdem rei, solum per quamdam repetitionem vel comparisonem eius, quae in mente fit. Sic enim distinguitur Petrus a se ipso, vel in ratione subiecti et praedicati quando de se ipso enuntiatur, vel in ratione termini et subiecti relationis, quando idem sibi dicitur; in his enim et similibus distinctionibus rationis idem est atque integer conceptus Petri, solumque fit quaedam repetitio et comparatio eius. At vero posterior distinctio rationis fit per conceptus inadaequatos eiusdem rei; nam, licet per utrumque eadem res concipiatur, per neutrum tamen exacte concipitur totum id quod est in re, neque exhauritur tota quidditas et ratio obiectiva eius, quod saepe fit concipiendo rem illam per habitudinem ad res diversas vel ad modum earum, et ideo talis distinctio semper habet fundamentum in re, formaliter autem dicitur fieri per conceptus inadaequatos eiusdem rei. Sic distinguimus in Deo iustitiam a misericordia, quia non concipimus simplicissimam virtutem Dei, prout in se est et secundum totam vim suam, sed eam conceptibus partimur in ordine ad diversos effectus quorum est principium illa eminentis virtus, vel per proportionem ad diversas virtutes quas in homine invenimus distinctas et eminentissimo modo reperiuntur unitae in simplicissima virtute Dei.

6. Ex quibus intelligitur primo distinctionem rationis non appellari eo quod inter entia rationis versetur, in quo multi decepti sunt, ut postea videbimus; constat enim ex dictis exemplis, ea quae sic distingui dicuntur, entia realia esse, vel potius ens reale diversis modis conceptum; et ratione etiam id patet, quia ratio non fingit entia quae sic distinguit sed solum per modum distinctorum concipit quae distincta non sunt; ergo non ea quae distinguuntur sed sola ipsa distinctio per rationem resultat. Nec tamen mens fallitur sic distinguendo, quia non affirmat in re esse distincta quae sic concipit, sed simpliciter et absque compositione seu affirmatione aut negatione ea concipit ut distincta per abstractionem praecisivam, per quam quasi efficit huiusmodi distinctionem. Quod si postea vel reflexionem vel compositionem illam praedicat de rebus sic conceptis, non affirmat simpliciter illas esse distinctas sed

tantum secundum quid, id est, secundum rationem. Quamquam autem distinctio haec non requirat extrema quae in se sint entia rationis, semper tamen supponit in eis aliquam denominationem rationis, qualis est denominatio subiecti aut praedicati, vel saltem esse sic concise vel inadaequate concepta. Ex quo etiam fit ut, licet haec distinctio non requirat extrema quae absolute sint entia rationis, possit tamen etiam inter illa fingi et excogitari; nam ens rationis semel conceptum potest ad se ipsum comparari, et sic ratione distingui. Immo et relatio speciei, verbi gratia, quamvis in se unum numero ens rationis sit adaequate respiciens omnia individua, potest etiam praecise concipi ut ad unum vel aliud terminatur et sic ratione distingui. Quamvis ergo distinctio rationis non requirat entia rationis ut extrema neque inde denominetur, potest tamen ad illa extendi seu in illis versari.

7. *Rationis distinctio extrinseca altera, altera intrinseca.*— Ex quo ulterius intelligitur distinctionem rationis dupliciter dici posse seu denominari: primo intrinsece, nimirum quia in se non est vera distinctio, sed concepta solum seu ratione conficta, et haec est propria distinctio rationis de qua loquimur; alio tamen modo potest distinctio rationis dici quasi extrinsece ab extremis in quibus versari intelligitur, ita ut distinctio rationis dicatur quae inter extrema seu entia rationis omnino versatur, et haec non semper est distinctio rationis priori modo, sed tunc solum quando circa idem ens rationis versatur, ut explicatum est. Possunt autem interdum distingui duo entia rationis quae non possunt dici proprie realiter distingui, quia entia realia non sunt; tamen neque etiam dici possunt ratione distingui proprie et intrinsece, quia eo modo quo sunt, non iam ex fictione rationis, sed ex se vere distinguuntur. Nam, cum distinctio negatio sit, communis esse potest etiam fictis entibus et ita potius est illa distinctio quasi realis, sicut supra dicebamus de distinctione inter tenebras et caecitatem; similis enim intelligitur inter relationem speciei ad individua, quae concipitur in natura humana ad sua individua, et in equina ad sua; ita enim comparantur illae duae relationes inter se, quod, si reales essent, realiter essent distinguendae; habent enim fundamenta et terminos realiter distinctos.

8. *Unde oriatur rationis quaevis distinctio.*— Ultimo, ex dictis intelligitur distinctionem rationis propriam et intrinsecam de qua loquimur, proprie et per se non esse nisi medio intellectu concipiente res imperfecte, abstracte, confuse vel inadaequate. Quia cum haec distinctio non sit in re neque in obiecto cognito, solum consistit in quadam denominatione a conceptibus mentis, et ideo requirit distinctionem saltem in ipsis conceptibus et in denominatione quae ab illis sumitur; haec autem distinctio conceptuum respectu rei quae in se omnino una est, nunquam est nisi ob imperfectionem ipsorum conceptuum. Quapropter intellectus divinus per se non proprie facit distinctionem rationis, quamvis comprehendat illam quae ab intellectu finito et imperfecte concipiente fieri potest.

Punctus quaestionis et opiniones variae

9. His positis, praecipua difficultas superest an praeter haec duo genera distinctionum sit aliud admittendum, quod sit veluti medium inter illa. Multi negant posse excogitari aut intelligi mediam aliquam distinctionem. Ita sensit Durand., In I, dist. 2, q. 2; Ocham, q. 3; Hervaeus, Quodl. III, q. 3; Ioan. de Gandavo, VI Metaph., q. 10; Soncin., VII Metaph., q. 36; et idem sentit Caiet., I, q. 54, a. 2; et Soto, q. 3 Univer., et c. de Prop., q. 2. Sed in his auctoribus cavenda est aequivocatio, ratione cuius possunt vel nominibus tantum differre, vel etiam in re. Nulla enim distinctio inter extrema positiva et realia excogitari potest, quae si per rationem conficta non sit, non debeat necessario in re ipsa antecedere et esse ante omnem operationem intellectus; et quia, quidquid huiusmodi est, reale est quatenus in rebus existit, ideo in hoc sensu omnis distinctio quae rationis non est, realis dici potest; atque ita manifestum videtur non posse dari medium inter distinctionem realem et rationis. Tamen hoc posito, adhuc superest quaestio an omnis distinctio quae antecedit in rebus omnem operationem intellectus, non tantum fundamentaliter et virtualiter, sed etiam actualiter et formaliter sit veluti eiusdem rationis quoad hoc, ut sit inter res distinctas, an vero in rebus ipsis sit aliqua maior et minor distinctio et illa quae maior est, scilicet inter rem et rem, nomen distinctionis realis obtineat; alia vero vocetur distinctio media, seu aliis nominibus infra explicandis. Si ergo dicti auctores priori tantum sensu negant distinctionem

DISPUTATIO VII
DE VARIIS DISTINCTIONUM GENERIBUS

mediam inter realem et rationis, solis terminis differunt ab his qui illam admittunt, non tamen constanti modo loquuntur qui nunc illam negant, nunc vero illa utuntur; quod maxime in Soto videre licet citatis locis et in c. de Relatione et aliis. Si autem posteriori sensu negant distinctionem mediam, sic erit dissensio maxime de re.

10. In hoc ergo sensu suadetur primo haec sententia. Non sunt plura genera distinctionum quam entium, quia unum et multa consequuntur ens; distinctio autem est per quam multitudo consurgit. Sed non sunt alia entia nisi realia vel rationis, ut colligitur ex Aristotele, V Metaph., text., 14, et VI Metaph., text. 6; nam cum haec duo includant immediatam contradictionem, non potest inter ea medium excogitari; ergo. Secundo, quaecumque sunt in re ante intellectum, vel sunt idem realiter, vel realiter diversa; alioqui daretur medium inter idem et diversum, quod repugnat Aristoteli, IV Metaph., text. 4 et 5, ubi dicit idem et diversum adaequate dividere ens, sicut unum et multa; et lib. X, text. 11, dicit quodlibet ens ad alterum comparatum, esse idem vel diversum ab illo. Et ratio est, quia haec etiam opponuntur per immediatam contradictionem. Sicut ergo idem et diversum in genere, ita etiam tale idem et diversum, scilicet realiter, convenit cuicumque enti respectu alterius. Igitur omnia quae ut duo entia a nobis concipiuntur, vel sunt idem realiter, vel diversa realiter; si diversa realiter, distinguuntur realiter; si vero sunt idem realiter, non possunt in re distinctionem habere ante intellectum, quia repugnat simul esse idem et diversum a parte rei.

11. Quod si forte dicatur, non repugnare esse idem in communi ratione entis, esse tamen diversa in ratione talis vel talis entis, verbi gratia, qualitatis vel relationis, actionis vel passionis, etc., contra hoc argumentor. Tertio, multiplicato inferiori, necesse est ut eodem modo multiplicetur praedicatum superius; sed quaelibet determinatae rationes entium sunt inferiores ad ens; ergo non possunt a parte rei multiplicari aliqua sub determinatis rationibus entium, ut, verbi gratia, in ratione qualitatis et relationis, albedinis, vel similitudinis, quin multiplicentur sub communi ratione entis. Ergo si sunt plura sub his determinatis rationibus, sunt etiam plura entia; ergo non possunt in illis rationibus distinguere a parte rei quin realiter distinguantur. Prima propositio videtur per se nota ex dictis supra de universalibus; non potest enim idem attributum universale seu commune existens a parte rei unum et idem numero, oppositis differentiis seu modis contrahi aut determinari, ac propterea diximus unitatem in communi aliqua ratione non esse veram et realem unitatem a parte rei sed solam similitudinem rei et unitatem rationis; ergo si aliqua multiplicantur in re secundum determinatas rationes entis, necesse est in illis etiam multiplicari in re ipsam rationem entis. Quia, cum illa duo quatenus a parte rei distinguuntur, includant oppositos seu repugnantes modos aut differentias quibus inter se distinguuntur, non possunt habere in re veram et realem identitatem nec numericam unitatem in ratione entis, quia non potest idem numero ens oppositis differentiis simul affici ac determinari. Et confirmatur, quia alias posset etiam esse unum numero accidens in re et tamen esse duas qualitates, et qualitatem simul et quantitatem; et eadem ratione posset esse una substantia duo corpora; et unum numero animal, equus simul ac leo, vel aliquid huiusmodi. Quod si in his cernitur aperta repugnantia, eadem erit in omnibus quae in re distinguuntur secundum proprias rationes respectu cuiuscumque superioris, etiam ipsius entis. Quia non minus essentialiter includitur ens in quibuscumque inferioribus rationibus quam omnia praedicata intermedia. Et quia differentiae illae oppositae seu dividentes eandem repugnantiam involvunt respectu eiusdem individui, sub quacumque ratione superiori vel inferiori consideretur.

12. Quarto, aliter hoc ipsum explicatur, nam quidquid a parte rei est habet suam realem essentiam; ergo quae a parte rei sunt distincta, a parte rei habent distinctas essentias, vel numero, si ipsa sint tantum numero distincta, vel specie aut genere, si illa dicantur esse essentialiter distincta; ergo habent etiam a parte rei distinctas entitates, quod est realiter distinguere. Patet haec ultima consequentia, tum quia entitas rei nihil aliud est quam realis essentia extra causas posita, ut infra ostendemus; si autem sunt essentiae distinctae, illae sunt reales et extra causas positae; erunt ergo distinctae entitates. Tum etiam quia, si ibi sunt duae essentiae reales, unaquaeque earum est essentia alicuius entis realis, quia ens et essentia

adaequate comparantur ut abstractum et concretum; sed unum et idem ens non potest habere nisi unam essentiam; ergo si sunt duae essentiae reales, sunt duo entia realia. Minor propositio ultima videtur per se nota, quia res maxime habet unitatem a sua essentia et quia nihil magis esse debet invariabile et fixum ac certum in re, quam essentia. Ac denique, si res est per unam essentiam constituta, secundum illam habet ultimam differentiam, et speciem; ergo non est amplius determinabilis; ergo non potest illa et eadem res actuari, determinari seu constitui per differentiam alterius speciei; ergo non potest habere aliam essentiam; si ergo est alia essentia distincta, aliam rem constituit.

13. *Scoti sensus in ponenda distinctione formali.*— Secunda sententia est dari in rebus quamdam distinctionem actualem ante intellectum, quae proinde non est rationis, sed maior illa, neque etiam est tanta distinctio quanta est realis inter rem et rem. Haec sententia communiter tribuitur Scoto, In I, dist. 2, q. 7, 5 ult., et dist. 5, q. 1, et dist. 8, q. 4; In II, dist. 3, q. 1, et aliis innumeris locis, in quibus, vel de distinctione attributorum Dei, vel de distinctione universalium, vel de similibus disputat. Quamquam his locis non satis explicet Scotus an haec distinctio quam ipse formalem vocat, sit actualis in re, vel tantum fundamentalis seu virtualis; interdum enim virtualem appellat et ita inter eius sectatores est varius opinandi modus. Nam aliqui existimant, distinctionem formalem apud Scotum non esse aliam a distinctione rationis ratiocinatae, eo sensu et modo quo a nobis declarata est, quam dicunt vocari formalem, quia diversae definitiones seu rationes formales ibi concipiuntur; dicunt etiam appellari distinctionem ex natura rei, quia in rebus ipsis habet fundamentum et virtualiter in ipsis est, licet actu non praecedat; in quo sensu Scotus nihil favet secundae opinioni propositae; nec videtur dubium quin in aliquibus locis Scotus ita sentire videatur, praesertim quando agit de attributis divinis. Nihilominus tamen alii Scoti discipuli intelligunt eum esse locutum de distinctione vera et actuali, quae in re sit ante intellectum, quam non solum in creaturis sed etiam in Deo existimant reperiri, saltem inter relationes divinas et essentiam. De quibus idem tenet Durand., In I, dist. 1, II p., dist. 5, q. 2, ad 4, et latius dist. 33, q. 1; et multi alii, quos hic longum esset recensere. Possunt etiam pro hac opinione referri multi, qui inter varias res admittunt distinctionem ex natura rei et non realem, ut inter existentiam et essentiam, naturam et suppositum, quantitatem et substantiam, fundamentum et relationem, et similia, quae inferius suis locis videbimus.

14. *Formalis distinctio Scotica an iuxta mentem Aristotelis.*— Solet item haec opinio Aristoteli attribui, vel quia in III Phys. asserit eundem motum esse actionem et passionem sub diversis rationibus formalibus. Et IV Phys., eodem modo distinguit tempus a motu, quod tamen dicit non esse rem ab illo distinctam. Et quod I de Generat., similem distinctionem inter nutritionem et augmentationem constituere videatur, dicens *esse idem subiecto*, id est, entitate, *distingui autem secundum esse*, id est, secundum formale esse. Ac denique quod in Praedicam., constituat eandem qualitatem, verbi gratia, calorem sub diversis speciebus, quod non potest intelligi nisi quia duae species possunt esse idem secundum rem et formaliter distingui. Sed haec testimonia non multum cogunt, quia in duobus primis exemplis, et in ultimo etiam, sufficit distinctio rationis per inadaequatos conceptus, ut latius dicemus infra tractando de accidentibus et praedicamentis. In secundo autem exemplo violenta est expositio illorum verborum Aristotelis, apud quem esse idem subiecto, nihil aliud est quam (quod verba ipsa sonant) esse in eodem subiecto et supposito coniuncta; distingui autem secundum esse potius est distingui in sua entitate seu forma. Quomodo ait idem Aristoteles, I Phys., text. 21, *album et musicum esse eadem secundum rem, et ratione distingui*. Ubi valde aequivoce utitur his vocibus; *rationem* enim vocat essentiam seu definitionem, *rem* vero subiectum seu suppositum, in quo haec insunt. Ad hunc ergo modum exponi potest, vel etiam debet, cum ait nutritionem et augmentum esse idem subiecto, distingui autem secundum esse; maxime si nutritio significet mutationem ut terminatam ad substantiam, auctio vero mutationem ut terminatam ad quantitatem; nam si utraque sumatur ut terminetur ad quantitatem, sic possunt tantum ratione vel habitudine distingui, quatenus acquisita quantitas maior vel aequalis est deperditae; sed de hoc alias. Ex his ergo et similibus Aristotelis testimoniis nullum firmum pro hac sententia argumentum desumi potest. Et idem sentio de D. Thoma et de aliis antiquis auctoribus, qui fere semper utuntur

vocibus *distinctionis realis et rationis* in priori sensu supra explicato, et quaestionem in qua nunc versamur, distincte non tractant.

15. Ratione solet potissimum haec sententia suaderi; nam, quidquid est extra definitionem essentialem rei, est aliquo modo in re distinctum ab illa; sed multa sunt extra essentiam rei, quae non sunt res distinctae ab ipsa re; ergo datur distinctio in re minor distinctione reali. Vel aliter, quae distinguuntur definitione et conceptu obiectivo, distinguuntur ex natura rei et ante intellectum; sed multa distinguuntur hoc modo, quae non distinguuntur ut res a re; ergo. His et similibus rationibus utuntur Scotistae, quia his fere modis videtur Scotus distinctionem formalem declarare; tamen si quis recte consideret, vel in eis petitur principium, vel sumitur distinctio formalis pro distinctione rationis ratiocinatae per conceptus inadaequatos, quae virtualiter tantum seu fundamentaliter dici potest esse ex natura rei. Probatur seu declaratur quod dicimus, quia essentia rei non definitur a nobis semper prout in re est, sed prout a nobis concipitur; sic enim definimus essentiam hominis ut communem, cum in re non sit nisi singularis; et hoc modo loquendo de essentia, falsum est quidquid est extra essentiam distingui a parte rei actualiter ab eo quod est de essentia, ut patet ex dictis supra de individuatione et natura specifica et de aliis universalibus, scilicet, genere et differentia, de quibus videntur potissime loqui praedicti auctores. Unde ita etiam videmur loqui de essentia in prima ratione; nam si loquantur de essentia prout est in re, haec nihil aliud est quam ipsa rei entitas, et ideo cum supponitur esse in re aliquid distinctum ab essentia, quod non sit res distincta, id supponitur quod probandum est. Multo autem infirmior est secunda ratio. Maior enim non est universaliter vera; multa enim distinguuntur in conceptibus obiectivis respectu nostri, quae tantum ratione distinguuntur per conceptus inadaequatos, ut patet ex dictis de conceptu entis, et individuo, specie, et aliis universalibus; et eodem modo possunt definitione distingui solum secundum rationem quando definitio non est adaequata rei prout est in se sed prout obiicitur tali conceptui nostro.

Quaestionis resolutio

16. Nihilominus censeo simpliciter verum esse dari in rebus creatis aliquam distinctionem actualem et ex natura rei, ante operationem intellectus, quae non sit tanta, quanta est inter duas res seu entitates omnino distinctas; quae distinctio, quamvis generali vocabulo possit vocari realis, quia vere est a parte rei et non est per denominationem extrinsecam ab intellectu, tamen ad distinguendum illam ab alia maiori distinctione reali possumus illam appellare, vel distinctionem ex natura rei, applicando illi tamquam imperfectiori generale nomen (quod usitatum est), vel proprius vocari potest distinctio modalis; quia, ut explicabo, versatur semper inter rem aliquam et modum eius. Nomen autem distinctionis formalis non ita mihi placet, quia est valde aequivocum; saepe enim convenit rebus realiter distinctis, quatenus inter se distinguuntur essentialiter, si specie differant; habent enim diversas unitates formales et ita etiam formaliter differunt. Immo et individua eiusdem speciei, quatenus distinctas habent unitates formales individuas, ut supra diximus, dici possunt formaliter distingui. Immo et in Trinitate, paternitas et filiatio, quae realiter distinguuntur et non essentialiter, etiam secundum numerum dici possunt formaliter distingui in obiectivis rationibus relationum, qui modus distinctionis extra illud mysterium non reperietur. Sic ergo distinctio formalis latius patet et maior esse potest quam distinctio ex natura rei, de qua nunc loquimur. Aliunde vero etiam potest esse minor et ita est communior, quia frequenter applicatur ad rationes formales, ut conceptas et praecisas per intellectum nostrum, et tunc illa distinctio non transcendit gradum distinctionis rationis.

17. Ut autem assertio probetur et explicetur, suppono in rebus creatis, praeter entitates earum quasi substantiales vel radicales (ut ita dicam), inveniri quosdam modos reales, qui et sunt aliquid positivum et afficiunt ipsas entitates per seipsos dando illis aliquid quod est extra essentiam totam, ut individuum et existentem in rerum natura. Hoc patet inductione; nam, verbi gratia, in quantitate quae est in substantia, duo considerari possunt: unum est entitas ipsius quantitatis; aliud est unio seu actualis inhaerentia eiusdem quantitatis cum substantia. Primum vocamus simpliciter rem quantitatis, includentem quidquid est de essentia quantitatis individuae et in rerum natura positae, quod manet et conservatur etiamsi

quantitas a subiecto separetur, et impossibile est conservari illam rem numero quae est haec quantitas, quin includat hanc essentiam quantitatis cum sua intrinseca individuatione et actuali esse, de quo esse postea videbimus; caetera enim constant ex supra dictis. Secundum, id est, inhaerentiam, appellamus modum quantitatis non quidem illa generali significatione qua omnis qualitas solet modus substantiae appellari, ut ait D. Thomas, I-II, q. 49, a. 2. Neque etiam illa generali loquendi ratione qua omne contrahens vel determinans solet appellari modus contracti; sic enim rationale dici potest modus animalis et specialiter solet haec vox applicari ad illos modos, quibus determinatur ens vel accidens ad genera generalissima. Neque etiam sumitur haec vox in illa generalitate qua modus dici solet omnis determinatio vel limitatio praefixa unicuique rei finitae iuxta mensuram eius, ut eodem loco notavit D. Thomas, ex Augustino, lib. IV Genes. ad litteram, c. 3, dicente: *Modus est quem mensura praefigit*. Quo modo ait idem Augustinus, lib. de Natura boni, c. 3, ex tribus necessariis ad uniuscuiusque rei creatae bonitatem, quorum duo sunt *species* et *ordo*, tertium esse *modum*, id est, debitam commensationem ad sua principia, ut explicuit D. Thomas, I, q. 5, et I-II, q. 85, a. 4, et saepe alias. Sed ab hac generali ratione modi recedendo, et applicando illam ad rem praesentem, appellatur inhaerentia quantitatis modus eius, quia est aliquid illam afficiens et quasi ultimo determinans statum et rationem existendi eius, non tamen addit illi propriam entitatem novam, sed solum modificat praeeistentem.

18. Nam quod novam entitatem propriam non afferat vix potest in dubitationem venire, quia si esset nova omnino entitas non posset esse actualis unio inter quantitatem et subiectum, sed ipsa potius indigeret quo subiecto uniretur et quantitati, sicut quantitas ipsa indiget inhaerentia, qua subiecto uniatur. Quod si inhaerentia non indiget alia unione vel inhaerentia qua uniatur vel inhaereat, ideo est quia ipsa per se non affert propriam entitatem quae inhaereat et uniatur, sed est tantum quidam modus qui per se est ratio unionis et inhaerentiae. Cuius signum etiam est, quia haec inhaerentia habet talem modum essendi ut per nullam potentiam esse possit, nisi actu coniuncta ei formae cuius est inhaerentia, et quod haec inhaerentia numero non potest afficere seu potius unire nisi hanc numero formam cui est veluti affixa, qui modus afficiendi nunquam reperitur in his formis vel rebus qui proprias ex se habent entitates. Quod autem in quantitatis inhaerentia explicatum est, in qualitate eodem modo procedit, et unione formae substantialis ad materiam et in subsistentia seu personalitate respectu naturae et in praesentia et motu locali et in quacumque actione seu dependentia respectu sui termini, de quibus omnibus non est hic dicendi locus. Occurrit tamen in huius operis progressu. Solum ultimum exemplum, quod facilius videtur, paululum explicabo; pendet enim lumen, verbi gratia, a sole, quae dependentia aliquid est praeter lumen et solem; potest enim intelligi manere lumen et solem et lumen non pendere a sole, ut si Deus nollet concurrere cum sole ad producendum vel conservandum lumen, sed sua sola virtute utrumque conservaret. Non potest autem mente concipi hanc dependentiam luminis a sole esse entitatem prorsus distinctam ab ipso lumine, tum quia per illam dependentiam influit causa tamquam per viam in effectum seu terminum, unde non potest esse res omnino distincta ab illo; tum etiam quia alias illa entitas saltem de potentia absoluta esset separabilis ab alia, quod est plane inintelligibile; est ergo illa dependentia modus quidam ipsiusmet luminis, quem aliquis fortasse relationem vocabit; non est tamen relatio praedicamentalis, sed includit relationem seu habitudinem transcendentalem, ut latius infra dicetur. Igitur dantur in entitatibus creatis modi aliqui afficientes ipsas, quorum ratio in hoc videtur consistere, quod ipsi per se non sufficiunt constituere ens seu entitatem in rerum natura, sed intrinsece postulant ut actu afficiant entitatem aliquam, sine qua esse nullo modo possint.

19. *Modos a rebus modaliter tantum distinctos ponendi quae sit ratio.*— Ratio autem ponendi hos modos a posteriori sumitur ex inductione facta; a priori autem esse videtur, quia, cum creaturae sint imperfectae, ideoque vel dependentes, vel compositae, vel limitatae, vel mutabiles secundum varios status praesentiae, unionis, aut terminationis, indigent his modis quibus haec omnia in ipsis compleantur. Quia nec per entitates omnino distinctas hoc semper fieri necesse est, immo nec commode intelligi potest; neque etiam fieri potest per id quod sit omnino nihil, et ideo saltem requiritur modus realis. De quo quotuplex sit, et in quo praedicamento collocetur per se aut reductive, dicam inferius in divisionibus

praedicamentorum. Denique hos modos videtur agnovisse Durand., In I, dist. 30, q. 2, n. 15, ubi loquens de esse in, seu inhaerentia accidentis, dicit esse respectum qui analogice dicitur res vel ens, quia non est res sed modus essendi, neque est entitas habens modum, sed modus tantum entitatis; et n. 16, idem dicit de dependentia et de omni eo quod est solus modus essendi. Et eodem modo loquitur de inhaerentia Astudil., I de Gener., q. 5, ad 1. Et in particulari tractando de subsistentia ita illam explicant multi, ut Aegid., tit. de Composit. angel., q. 5. Ac denique Fonseca, lib. V Metaph., c. 6, q. 6, sect. 2, hos modos expresse ponit, quamvis distinguat tria genera modorum: quidam qui sunt entitates ex se distinctae ab aliis, ut albedo, dulcedo, et in hoc ordine ponit figuram, sed immerito quia in tertio constituitur, quia respectu quantitatis illam afficit tamquam modus, non tamquam res omnino ab illa distincta. Alii qui non solum non sunt entitates distinctae, verum neque ullo modo in re distinguuntur ab his rebus, quarum modi esse dicuntur, sed ratione tantum, ut sunt illi modi quibus contrahitur ens ad inferiora. Sed haec duo genera modorum iam sunt a nobis praetermissa, quia hi posteriores non sunt modi nisi secundum rationem; illi vero priores sunt res, vel formae habentes ex se proprias entitates. In tertio ergo ordine ponit eos modos quos propria et speciali ratione reales modos appellamus, de quibus idem sentit quod nos explicuimus, quamvis aliqua ponat exempla quae incerta nobis sunt, ut est illud de existentia rerum creaturarum, de modo unde res dicitur necessaria aut contingens, aut ens completum vel incompletum. Nam hoc ultimum aequivocum esse potest; quia si haec dicantur de toto et partibus integralibus, sic verum est esse modum quemdam ad quantitatem pertinentem; eadem enim portio aquae, verbi gratia, si per se terminata sit et seiuncta ab aliis, dicitur ens completum seu totale; si vero sit aliis continua, dicitur ens parziale vel incompletum, qui modus solum consistit in diversa unione vel terminatione. Si vero illa dicantur de ente secundum se, potius pertinent ad modos intrinsecos et essentiales entis, sive ens dicatur incompletum secundum rationem, ut differentia, sive physice et secundum rem, ut anima rationalis, quae dicitur ens incompletum, non per aliquid additum essentiae eius, sed per suamet essentiam; unde ille modus solum ratione distinguitur ab illa. Et idem existimo de alio modo entis necessarii, vel contingentis, si in ratione absoluta entis haec considerentur; nam si considerentur in ratione effectus, sic sunt denominationes extrinsecae, ut infra dicemus. De existentia vero res est magis controversa, quam infra disputabimus. Quidquid vero sit de exemplis, verissime dicit Fonseca modum hunc non esse proprie rem seu entitatem, nisi late et generalissime vocando ens quidquid non est nihil; tamen sumendo entitatem pro illa re, quae ex se et in se ita est aliquid, ut non postulet omnino intrinsece et essentialiter esse semper affixam alteri, sed vel non sit alteri unibilis, vel saltem uniri non possit, nisi medio aliquo modo a se ex natura rei distincto, modus non est proprie res seu entitas, et in hoc eius imperfectio optime declaratur, quod semper esse debet affixus alteri, cui per se immediate unitur sine medio alio modo, ut sessio sedenti, unio rebus unitis, et sic de aliis, de quibus saepe occurret sermo in sequentibus.

20. Ex his ergo facile intelligitur sensus et probatio conclusionis positae, nam hic modus prout a nobis est explicatus, ex natura rei distinguitur actualiter a re cuius est modus, ut omnes fatentur; immo plures vocant illam distinctionem realem, quia in rebus ipsis reperitur, quod evidentius constabit ex dicendis sectione sequenti; sed non proprie distinguitur hic modus ab eo cuius est modus tamquam res a re, distinguitur ergo minori distinctione quae propriissime appellatur modalis. Minor probatur, tum quia modus per se ac praecise consideratus, non est proprie res aut entitas, ut satis explicatum est; ergo nec proprie distinguitur ut res a re; tum etiam quia hic modus tam intime includit coniunctionem cum re cuius est modus, ut per nullam potentiam sine illa esse possit; ergo signum est illam coniunctionem esse quemdam modum identitatis; est ergo minor distinctio inter hunc modum et rem, quam inter duas res; quae omnia magis confirmabuntur sectione sequenti, declarando signa harum distinctionum et consequenter differentias quibus inter se distinguuntur.

21. *Praeter modalem, realem aut rationis, nulla distinctio.*— Ultimo addo, praeter distinctionem realem, modalem, et rationis nullam aliam reperiri, quae vel non sit communis his vel in illis non contineatur. Hoc dixerim propter aliquos qui addunt distinctionem

formalem, qualis est inter hominem et animal; quam distinguunt in mutuam, ut inter animal et rationale, et non mutuam, qualis est inter animal et hominem; item distinctionem essentialem, qualis est inter hominem et equum, et distinctionem potentialem, qualis est inter partes continui; et similia multiplicari solent, quae mihi necessaria non videntur. Sufficientia ergo praedictae partitionis facile colligitur ex dictis; nam vel extrema distinctionis non sunt a parte rei actu distincta ullo modo, et sic semper est distinctio rationis etiamsi aliis nominibus appelletur, quia solum convenit per denominationem extrinsecam, quatenus eadem res obiicitur vel subordinatur diversis conceptibus. In hac autem distinctione possunt gradus reperiri, ut dixi, et quando habet in re fundamentum et fit per plures conceptus inadaequatos potest appellari distinctio formalis vel interdum etiam essentialis secundum rationem. Et in hoc ipso potest esse multiplex modus quatenus extrema variis respectibus comparari possunt, scilicet, vel solum ut determinatum et indeterminatum, sicut ens et substantia; vel ut totum et pars, ut differentia et species; vel ut duae compartes, sicut animal et rationale. Atque ita potest etiam haec distinctio intelligi tamquam inter includens et inclusum, vel tamquam in ea quae secundum rationem neutrum includit alterum, quo sensu, et nullo alio vero potest haec distinctio dici mutua vel non mutua, reciproca vel non reciproca; tamen haec omnia cadunt sub latitudine distinctionis rationis. At vero, si extrema distinctionis a parte rei actu distincta sunt, vel utrumque est vera res habens propriam entitatem simplicem vel compositam, vel unum est res et aliud est modus eius. Priori modo constituitur distinctio realis, posteriori autem modalis; non est autem intelligibilis alia habitudo inter haec extrema; neque aliud medium inter ea excogitari; includunt enim inter se immediatam oppositionem quasi contradictionis; non est ergo alius modus distinctionis.

22. *Varii distinctionis realis modi.*— In ipsa tamen distinctione reali seu plurium rerum, possunt vel varii modi vel variae habitudines considerari. Primum enim intelligere possumus res sic distinctas non solum esse reipsa distinctas, sed etiam dissimiles in sua intrinseca et essentiali entitate; et tunc dicuntur non solum realiter sed etiam essentialiter distingui, et quo maior est illa dissimilitudo vel minor, dicuntur distingui vel specie ultima, vel subalterna, vel etiam genere aut praedicamento. Unde distinctio essentialis vel communis est ad realem, modalem, et rationis; vel, si propriissime sumatur, includitur in reali quamvis cum illa non convertatur; et potius addit dissimilitudinem quam distinctionem. Quae omnia procedunt utendo in rigore illa voce distinctionis essentialis; nam si sit sermo de distinctione essentialium, qualis inter individua etiam intercedit, ut supra diximus, haec nihil proprie addit, sed indicat res inter quas est distinctio; sicut distinctio personalis vocatur illa quae est inter personas. Rursus hae res sic distinctae interdum possunt esse unitate inter se, interdum vero uni tertio: priori modo uniuntur materia et forma, et similiter partes integrales continuae, ut omittamus alias uniones magis extrinsecas et accidentales. Quocirca, sicut materia et forma quamvis unitae sint, nihilominus distinctionem realem inter se retinent, ita etiam partes continuae quamvis sint unitae distinguuntur realiter, non solum quoad designationem, ut quidam loquuntur, sed etiam quoad partialem entitatem uniuscuiusque.

23. *Distinctio potentialis vere realis.*— Solum est advertendum quod materia et forma ex se sunt entia incompleta et partialia, sive coniunctae sint sive separatae existere supponantur; et ideo semper censentur distingui eodem modo. At vero partes integrales non habent rationem partis, neque entis incompleti nisi quando coniunctae sunt; nam statim ac separantur, unaquaeque incipit esse ens integrum et totale quia per se non ordinatur ad componendum aliud; et ideo aliter censentur distingui (magis quoad denominationem vel modum, quam quoad rem), quando sunt disiuncta, vel unita; nam in priori statu distinguuntur ut entia totalia, in posteriori vero ut partialia, et ideo dici aliquando solent huiusmodi partes unitae actu distingui ut partes, in potentia vero ut entia, id est, ut tota quaedam, quia sunt in potentia ut talia fiant. Quae omnia maxime cernuntur in partibus homogeneis continuis; nam in heterogeneis, licet in re fere idem sit, tamen in modo est nonnulla diversitas quia maiorem dissimilitudinem habent, et ideo videntur maiorem quamdam distinctionem habere, etiam dum sunt in toto; et quando separantur, etsi non mutant substantialem formam sed eandem conservent quam habebant in toto, ut contingit in plantis et animalibus sectilibus, adhuc censentur entia incompleta et partialia; quia semper sunt quasi per se ordinata ad

componendum aliud. Ex his ergo facile intelligitur quod distinctio illa quae ab aliquibus vocatur potentialis, est distinctio realis; quia vero distinctio est negatio, duo possunt per eam negari: unum, quod hoc sit illud; et hoc actu verum est de partibus actu unitis, quia una non est alia, et haec negatio est quae per se primo requiritur et sufficit ad distinctionem. Aliud quod potest negari, est hoc esse coniunctum illi, quod est dicere hoc non esse illud, tamquam ens totum et integrum distinctum ab illo, et hoc non convenit partibus unitis in actu sed in potentia, et sub hac ratione potest illa distinctio vocari potentialis; tamen ut sic nondum est, et ideo non oportet eam inter distinctiones numerare tamquam ab aliis distinctam. Tandem hinc a fortiori intelligitur, sine causa aliquos vocare hanc distinctionem inter partes continui distinctionem rationis habentem fundamentum in re, quia partes illae non distinguuntur actu, sed designatione et potentia. Non est enim hoc verum, quia ibi non est solum fundamentum distinctionis sed vera distinctio, proprie hac voce utendo, non prout dicit separationem seu disiunctionem, sed prout dicit diversitatem entitatis totalis vel partialis. Alias materia et forma, quando sunt unitae, non deberent dici distinctae actu sed potentia tantum, quia non est minor unio inter materiam et formam quam inter partes continui. Separatio ergo inter illas partes poterit dici rationis, quia solum per rationem possunt considerari ac si essent disiunctae et quasi quaedam tota; distinctio autem partium actualis est et realis. Nam partes istae, etiam dum componunt totum, realitatem aliquam habent, quia, sicut Aristoteles dixit, I Phys., c. 2, *substantiam non componi nisi ex substantiis*, ita integrum ens non componitur nisi entibus saltem partialibus; manent ergo talia entia distincta, licet unita; immo, nisi distincta manerent, compositionem facere non possent, quia compositio non est nisi ex distinctis.

24. *Distinctio includentis ab incluso, realis.*— Et hinc ulterius nascitur alius distinctionis modus qui considerari potest in quolibet toto respectu singularum partium; non enim sunt omnino idem, ut per se notum est; neque etiam distinguuntur ut duae partes inter se, quia illae ita se habent ut neutra alteram includat, totum autem in sua entitate continet utramque partem, et ideo dicuntur distingui ut includens et inclusum. Tamen etiam illa distinctio, prout hic intercedit, realis est quia aliquam rem includit totum quam non includit pars. Unde hic modus distinctionis, includentis et inclusi, suo modo reperiri potest in distinctione reali, modali, et rationis; nam in unoquoque ordine potest comparari id quod se habet ut totum ad aliud quod se habet tamquam pars; tamen in singulis manet in latitudine distinctionis realis, modalis, vel rationis; quia illud, quod unum extremum includit ultra aliud, distinguitur realiter aut modaliter aut ratione ab altero incluso. Ex his ergo satis constat nullum esse distinctionis modum qui in praedictis tribus non contineatur.

25. Solum videtur posse obiici, quia praeter distinctionem inter rem et rem et inter rem et modum, potest inveniri distinctio inter modum et modum, ut multi putant de subsistentia et existentia, et est certius de subsistentia et praesentia locali. Hi enim modi non possunt distingui ratione, quia a parte rei ita existunt ut habeant diversa principia et diversas affectiones, ac denique ut separari possint, quae sunt indicia actualis distinctionis in re existentis, ut iam dicemus; neque etiam distinguuntur realiter, quia non distinguuntur ut res et res, cum non sint vere res; hoc enim argumento probavimus modum non distingui realiter ab ipsa re quam afficit. Nec denique dici possunt distingui tantum modaliter, tum quia unus non est modus alterius, tum quia saepe sunt mutuo et ad invicem separabiles, quod est signum maioris distinctionis quam modalis, ut statim dicemus.

26. *Duo modi inter se qui distinguantur.*— Respondetur, cum hi modi non habeant esse seu entitatem nisi ex re vel in re cui adhaerent, ex illa pensandum esse quomodo ab aliis modis distinguantur; semper tamen eorum distinctio ad realem vel modalem pertinebit, supposito quod in re existunt. Quod ideo dico, quia etiam possunt excogitari modi sola ratione distincti; sicut enim ratio per conceptus inadaequatos potest distinguere unam rem, ita et unum modum, ut est valde probabile de actione et passione, de motu et tempore, de existentia et duratione et de aliis. Loquendo autem de modis in re ipsa distinctis, ut sunt praesentia localis, verbi gratia, et subsistentia humanitatis, aut hi comparantur tantum prout sunt in eadem re et sic solum distinguuntur modaliter propter argumentum factum, quia cum

ex se non habeant propriam entitatem, etiam ex se non habent unde plus quam modaliter distinguantur; neque ex re quam afficiunt plus distinguuntur, quia supponimus esse eandem; ergo non habent maiorem distinctionem quam modalem. Et confirmatur; quia unusquisque illorum habet aliquam identitatem cum illa re quam afficit; ergo in illa et per illam habent aliquam identitatem Inter se; ergo retinent solum distinctionem modalem. Unde non refert quod possint mutuo separari, id est, quod possit unus manere, alio non existente vel e converso, quia saltem necesse est ut semper maneat illa res, in qua uterque existit cum aliqua identitate. At vero si inter se comparentur modi afficientes res diversas, sive illi modi sint eiusdem rationis ut duae subsistentiae duorum hominum, sive diversarum rationum ut sessio unius et subsistentia alterius, sic distinctio inter hos modos est realis, non ratione ipsorum, sed ratione rerum in quibus sunt; nam unusquisque habet aliquam identitatem cum re quam afficit et illae res distinguuntur inter se realiter; ergo et modi ratione illarum. Et hoc etiam bene confirmat illa ratio, quia illi modi sunt mutuo separabiles et inter se et unusquisque ab illa re quam alius afficit; nam hoc est sufficiens signum distinctionis realis. Atque in hunc modum omnis distinctio etiam inter ipsos modos ad praedictas tres revocatur.

Solvuntur argumenta

27. Ad argumenta prioris opinionis, quatenus procedere possunt contra distinctionem modalem a nobis positam, respondendum est. Ad primum respondetur, duplici sensu posse sumi argumentum ab ente reali vel rationis, ad concludendam distinctionem realem vel rationis. Primo tamquam a propria ratione et causa, ita ut talis existimetur esse distinctio, quales sunt res in quibus versatur. Et hic sensus est falsus; ostensum est enim inter extrema realia intercedere distinctionem rationis, et e converso inter extrema rationis esse saltem quamdam imitationem distinctionis realis. Secundo, argumentum esse potest proportionale seu a paritate rationis, ut quia in entibus non dantur nisi realia vel rationis, neque in distinctionibus dandae sint, et hoc sensu concedi potest proportio argumenti, si debito modo fiat, nihilque contra nostram sententiam concludet. Etenim, si ens reale in sua amplissima conceptione sumatur pro omni eo quod non est omnino nihil quodque potest esse in rebus sine fictione intellectus, sic verum est non dari medium inter ens reale et rationis, et in eodem sensu concedo non dari medium inter distinctionem realem et rationis; nam omnis distinctio ex natura rei potest in hac amplitudine dici realis; et ita locuti fere sunt antiqui scriptores. Alio tamen modo potest sumi ens reale pro eo quod ex proprio conceptu seu ex vi suae rationis formalis potest propriam entitatem afferre seu constituere, et hoc sensu falsum est non posse dari medium inter ens reale et rationis; datur enim modus entis qui neque est merum ens rationis, ut per se constat, neque est ens reale in eo rigore et proprietate sumptum, ut a nobis declaratum est; et ita etiam datur distinctio modalis media inter distinctionem rationis et realem rigorose sumptam.

28. *Secundum.*— Ad secundum respondetur inter idem et diversum secundum eandem rationem sumpta non dari medium, ut recte argumentum probat; tamen secundum diversas rationes fieri posse ut, quae sunt idem. uno modo, alio sint diversa, ut D. Thom. dixit, I, q. 11, a. 1, ad 2. Sic igitur ens et modus possunt dici idem realiter et nihilominus habere in re distinctionem modalem.

29. *Tertium.*— Neque contra hoc quidquam urget tertium argumentum, nam nos non dicimus rem et modum distinguere secundum proprias rationes et non secundum communem, quod supponunt fere omnes replicae ibi factae; nam eo modo quo distinguuntur ens et modus a parte rei, distinguuntur omnia praedicata superiora, etiam transcendentalia inclusa in modo, ab his quae includuntur in re cuius est modus. Atque ita concedendum est, quatenus modus est ens, eatenus ipsum et rem quam modificat esse duo entia et distinguere in re ipsa, vel realiter late loquendo. Nihilominus tamen addimus modum non esse proprie et rigorose ens et hoc modo negamus ibi esse duo entia; negamusque subinde ens hoc modo proprie sumptum esse praedicatum superius ad rem et modum eius. Et ideo necesse non est propter distinctionem modi a re multiplicari entia in dicta proprietate et rigore sumpta. Unde ad confirmationem illius tertii argumenti idem dicendum est de accidenti quod dictum est de ente; quia accidens interdum significat formam habentem propriam entitatem ex se

distinguibilem et separabilem realiter ab omni alia; interdum significat modum solum alterius, vel accidentis vel substantiae. Et priori modo repugnat in eadem re inveniri plures rationes accidentis, ut argumentum convincit; non tamen repugnat unam entitatem accidentalem habere unum, vel plures modos ab ipsa tantum modaliter distinctos. Substantia vero simpliciter dicta non significat modum sed rem propriam et perfectam in suo esse, et idem est de corpore et de quocumque gradu substantiae sub his collocato; et ideo fieri non potest ut hi gradus in re ipsa multiplicentur non multiplicatis rebus et substantiis. Tamen etiam in latitudine substantiae in communi seu analogice sumptae possunt dari aliqui modi substantiales in quibus fieri potest ut in eadem re seu substantia proprie et simpliciter dicta sint unus vel plures modi substantiales inter se et ab illa modaliter distincti, ut sunt subsistentia, unio, etc.

30. *Quartum.*— Atque ex eis facilis est solutio ad quartum; nam quod dictum est de ente dicendum est de essentia reali. Potest significare propriam naturam ex se sufficientem ad constituendam entitatem in rerum natura vel latius quamcumque rationem realem constitutivam entis aut modi realis. Hoc posteriori sensu concedimus in re et modo esse distinctas essentias et ideo esse inter ea distinctionem ex natura rei et aliquo modo realem. Priori tamen sensu unica tantum est essentia in qualibet entitate; modi autem, qui ab illa ex natura rei seu modaliter distinguuntur, non possunt esse de essentia eius, sed vel accidentia, vel ad summum pertinentes aliquo modo ad integritatem vel causalitatem eius ut de singulis postea exponemus. Ex quo sequitur (quod valde notandum est) in qualibet entitate proprie dicta esse unicam essentialem rationem, ut convincunt ad minimum omnia illa argumenta in principio facta, quae ratio essentialis quasi fundamentalis est et invariabilis in tali entitate; ita ut impossibile sit illam entitatem conservari in rerum natura sine illa ratione essentiali, quia per illam primo constituitur; unde non potest esse nisi una specifica, ut argumenta facta convincunt. Rationes autem modales, quae possunt esse quasi adhaerentes vel affixae tali entitati, multiplicari et variari possunt, quia in re sunt extra essentiam eius, ut in particulari clarius constabit in discursu totius Metaphysicae.

SECTIO II

QUIBUS SIGNIS SEU MODIS DISCERNI POSSINT VARIII GRADUS DISTINCTIONIS RERUM

1. *In quo sita sit difficultas.*— Tota difficultas consistit in discernenda distinctione modali a caeteris; nam distinctio realis et rationis cum sint extreme oppositae, facile discernuntur; distinctio autem modalis cum sit media, interdum existimatur realis propter convenientiam quam habet cum illa, interdum vero existimatur nulla in re, sed secundum rationem tantum propter quamdam convenientiam cum alia. Ut ergo aliqua generalia signa habeantur, quae ad particulares quaestiones applicari possint, nonnulla breviter dicenda sunt, supponendo, ut aliqua a nobis distinguantur plusquam ratione ratiocinante (de qua distinctione nihil oportet addere, quia est prorsus conficta), ut minimum seu imprimis necessarium esse ut habeant distinctos conceptus obiectivos, et secundum eos rationes formales aliquo modo distinctas, quia nisi hoc saltem modo concipiantur nec concipientur ut distincta, neque erit ulla ratio inquirendi quanta vel qualis sit inter ea distinctio; suppositis vero pluribus conceptibus obiectivis, optime et merito inquiritur quomodo cognoscetur an in re habeant distinctionem, et qualis illa sit.

Signum actualis distinctionis in re

2. Dico primo: quandocumque duo conceptus obiectivi ita se habent ut a parte rei et in individuo separari possint, vel ita ut unum sine alio in rerum natura maneat, vel ita ut realiter disiungatur et realem unionem quam habebant amittant, signum est inter illa esse maiorem distinctionem quam rationis ratiocinatae; atque adeo actualem aliquam ex natura rei, seu quae a parte rei sit. Haec assertio communis est Doctorum, et sumitur ex Aristotele, VII Topic., c. 1, loco decimo quinto, ubi sic inquit: *amplius, si potest alterum sine altero esse, non erit idem*; ubi Alex. Aphrodis. id notat. Sumi etiam potest ex Augustino, VI de Trin., c. 6, ubi cum dixisset: *In unoquoque corpore aliud est magnitudo, aliud color, aliud*

figura, talem probationem subiungit: *Potest enim et diminuta magnitudine manere idem color et eadem figura et mutato colore manere eadem magnitudo et eadem figura, et figura eadem non manente, tam magnum esse et eodem modo coloratum, et quaecumque alia simul dicuntur de corpore possunt et simul et plura sine caeteris commutari, ac per hoc multiplex esse convincitur natura corporis, simplex autem nullo modo.* Et inferius inde probat animam humanam non esse simplicem, quia habet varios actus et affectus quos esse distinctos ostendit, *quia alia sine aliis, et alia magis, alia minus inveniri possunt.* Hac etiam regula utuntur frequenter scholastici, ut patet ex Mag., in I, dist. 8; Durand., dist. 30, q. 2; Soto, In II, dist. 1, q. 5, et In III, dist. 8, q. 1; Ocham, In I, dist. 1, q. 3; et ibi Gabriel., q. 3, a. 3, dub. 1; Hervaeo, Quodl. III, q. 3; et ex metaphysicis utuntur hac regula Ioan. de Gandavo, VI Metaph., q. 10; Anton. Trombeta, V Metaph., q. 3, a. 1; Fonseca, V Metaph., c. 6, q. 6, sect. 1. Item Ferrar., I Phys., q. 10; et Paul. Venet., III Phys., text. 19; Astudil., citatus sectione praecedenti. Eadem utuntur multi ad probandam distinctionem ex natura rei inter subsistentiam et naturam creatam, ut patet ex Aegid., cit. sect. praeced.; Med., III, q. 4, a. 2. Et infra plures referemus suo loco. Et eodem argumento probari solet inhaerentiam distingui ab existentia accidentis; et dependentiam seu actionem a termino, quae omnia in sequentibus videbimus.

3. Ratione probatur, quia si ea quae a nobis concipiuntur ut habentia duos conceptus obiectivos in re inveniuntur coniuncta et postea separantur, vel utrumque manet a parte rei existens post separationem ab alio, vel alterum desinit esse et alterum manet; si priori modo accidat, necesse est illa duo ex natura rei, immo et realiter distingui; primo, quia impossibile est idem omnino a se ipso seiungi ac separari a parte rei; involvitur enim aperta contradictio; nulla enim excogitari potest maior unio in re quam totalis identitas in re; immo illa non est unio sed unitas. Sicut ergo impossibile est dividi quod indivisibile est, ita et a se ipso seiungi quod idem omnino est. Deinde, quia si illa duo manent a parte rei et non unita inter se, unum non est modus alterius neque e contrario; quia de essentiali ratione modi, ut vidimus, est esse actu unitum seu affixum rei cuius est modus; ergo quandocumque aliquid potest separari ab alio et separatum conservari, est signum evidens non esse modum illius; erit ergo vel res per seipsam distincta realiter ab alia, vel modus alterius rei realiter distinctae, ratione cuius etiam modus ipse realiter distinguetur ab alia re. Si autem duo ita separantur in re ut unum existens maneat et non aliud, necesse est ut saltem modaliter distinguantur. Primo, quia impossibile est ut idem sit et non sit; ergo, si hoc non existit quod antea existebat et aliquid manet existens, non possunt esse in re idem omnino, alioqui idem simul existeret et non existeret. Secundo, quando haec duo ita separantur, aliquid Positivum est id quod in re tollitur ab alio et desinit esse, sumendo late aliquid ut distinguitur contra nihil, pro omni re vel modo reali; tale enim supponimus esse utrumque eorum quae praedicto modo separabilia sunt; illud ergo positivum, postquam separatur, non est; ergo quando erat, distinctum aliquo modo erat ab eo quod existens manet. Tandem, quia non est minus impossibile separari idem omnino a seipso, destructo altero extremo, quam conservato utroque; sed ostensum est non posse idem a seipso separari manente utroque extremo; ergo neque poterit altero non manente; ergo, quoties fieri potest talis separatio, supponitur in re distinctio. Et ideo valde errant qui existimant relationem esse aliquid reale positivum sine quo potest fundamentum manere in re ipsa, et tamen non distingui actualiter et a parte rei ab ipso fundamento; est enim aperta implicatio contradictionis. Nam, si relatio in sua essentia aliquid reale est, et nunc est fundamentum et postea non est, manente ipso fundamento integro in sua entitate et essentia, necesse est ut quidquid illud est, quod est relatio, sit aliquo modo in re ipsa distinctum a fundamento; alioquin idem omnino secundum rem desineret esse et maneret.

4. *Obiectio dissolvitur.* — Sed obiicies: nam animal est in re coniunctum homini et est separabile ab illo in equo vel in leone; et tamen non distinguitur in re ab illo, ut supra dictum est. Respondetur, ideo in proposita regula dixi: *Id quod in re ipsa et in individuo est separabile*; animal enim (et idem est de omnibus similibus praedicatis) solum est separabile ab homine secundum communem rationem conceptam, secundum quam non habet in re unitatem in multis sed ratione tantum; quatenus vero animal est in re et in individuo coniunctum homini, non est separabile ab homine; nam hoc individuum animal quod in re est

hic homo, nunquam potest in re manere nisi maneat homo, neque e converso potest durare hic homo quin duret hoc animal.

5. *Replicae theologicae respondetur.*— *Relationes divinae ab essentia nullo modo in re distinctae.*— Urgebis: nam saltem in Deo divina essentia est in re coniuncta paternitati; et eadem numero est separabilis ab illa quatenus est coniuncta filiationi; et tamen non distinguuntur actualiter in re ipsa. Aliqui theologi, propter hanc difficultatem admittere videntur distinctionem actualem, et in re ipsa saltem modalem inter relationem divinam et essentiam, quod solet tribui Scoto sed clarius id sentit Durandus; nam Scotus obscurius et valde in communi loquitur de sua distinctione formali. Ea vero sententia in praedicto sensu est valde falsa multumque repugnans divinae simplicitati et perfectioni. Hanc vero disputationem theologis relinquimus; et respondemus breviter. Primo, negando essentiam esse separabilem a paternitate; aliud est enim esse communicabilem filiationi vel processioni, aliud vero esse separabilem a paternitate; quin potius ex intrinseca ratione sua postulat ita communicari illis ut ab hac non separetur; non ergo habet hic locum regula posita de separatione. Secundo respondetur esse illo modo communicabile multis inter se distinctis realiter, sine distinctione ab eo quod illis commune est, nisi sola ratione seu virtualiter, esse proprium rei infinitae simpliciter; et ideo, quamvis late loquendo de separatione pro coniunctione cum alia re distincta realiter in creaturis optimum argumentum sit, quidquid coniungitur cum alio realiter distincto esse etiam ipsum in re distinctum ab altero extremo, quia non potest una res finita eadem numero per identitatem coniungi cum rebus realiter distinctis, tamen in re infinita hoc nullum argumentum est, propter summam eius simplicitatem et perfectionem; et hoc est mysterium Trinitatis, quod sola ac certissima fide tenemus.

Signum distinctionis tantum modalis

6. Dico secundo: separatio unius ab alio, quae solum est non mutua (ut vulgo appellatur), id est, in qua unum extremum potest manere sine alio, non tamen e converso, est sufficiens argumentum distinctionis modalis, non tamen maioris seu realis proprie sumptae. Prior pars satis probata est in praecedenti assertionem. Posterior probatur, quia ex huiusmodi separationem non mutua recte convincitur eam rem quae potest manere destructo alio extremo, habere per se suam realitatem independentem intrinsece et entitative seu essentialiter ab illo extremo, quod destrui potest, ipsa manente; non vero potest inde concludi aliud extremum, quod destrui potest, habere ex se propriam entitatem, quia, ut supponitur, illud extremum tale est, ut manere non possit sine altero; sed ad hoc sufficit ut sit modus eius; immo hoc est intrinsecum, ut diximus, entitati modalis, ut per se manere non possit nec separari actu ab eo cuius est modus; ergo ex praedicta separationem non potest concludi maior distinctio quam modalis. Et confirmatur; nam ita comparatur motus localis ad mobile, sessio ad sedentem, actio ad terminum, inter quae nullus qui recte sentiat, maiorem distinctionem ponit quam modalem.

7. *Quaestiuncula notabilis.*— Sed quaeret aliquis, esto sit vera haec regula quasi negativa, ex hac separationem non necessario colligi maiorem distinctionem, an positiva etiam regula vera sit, ea, scilicet, quae hoc tantum modo separabilia sunt, tantum etiam modaliter distingui et non maiori distinctionem reali. Videtur enim incerta, atque adeo fallax talis regula; nam, licet illud solum signum non sit sufficiens argumentum maioris distinctionem, non videtur tamen signum sufficiens ad negandam maiorem distinctionem. Fieri enim potest ut illa inseparabilitas quae est ex parte alterius extremi, non oriatur ex identitate aliqua vel minori distinctionem sed ex aliquo modo dependentiae magis intrinseco et separabili. Ut, verbi gratia, subiectum et accidens ita comparantur ut subiectum possit manere sine accidente, accidens vero non possit naturaliter manere sine subiecto, etiamsi sit res distincta ab illo. Et aliqui existimant nonnulla accidentia, etiam si sint realiter distincta, non posse etiam supernaturaliter sine subiecto conservari, ut actus vitales et si quae fortasse sunt alia similia. Illa ergo positiva regula, vel falsa est vel incerta. Respondetur aliud esse loqui de inseparabilitate naturali, aliud vero de inseparabilitate in ordine ad potentiam Dei absolutam. Nam ex priori sola non potest sufficiens argumentum sumi indistinctionem realis propriissime

et in rigore sumptae, ut argumentum factum convincit et exemplum de subiecto et accidente; et simile de materia et singulis formis materialibus; materia enim potest a qualibet individua forma separari et sine illa conservari; nulla vero talis forma potest naturaliter separari a materia ita ut sine illa conservetur.

8. *Obviam itur obiecto.*— At vero, si sit sermo de inseparabilitate in ordine ad potentiam Dei absolutam, valde probabile argumentum sumitur, ea quae praedicto modo comparantur et conservari non possunt mutuo separata, tantum distingui modaliter. Ratio est quia si alterum extremum ex illis duobus tale est ut per potentiam Dei absolutam non possit sine alio conservari, magnum argumentum est illud essentialiter tantum esse modum quemdam et non veram entitatem, quia si esset vera entitas non posset habere tam intrinsecam dependentiam ab alia entitate ut non possit Deus illam supplere sua infinita potentia; ergo solum potest id provenire ex eo quod illud extremum in sua intrinseca essentia non est entitas sed tantum modus. Antecedens patet quia causalitatem efficientem ut sic Deus potest supplere, ut omnibus est notum. Item, conservando accidens sine subiecto supplet causalitatem materialem non respectu compositi sed respectu alterius extremi, quae sola illius generis in praesenti intervenire potest. Et eadem ratione posset supplere similem causalitatem formalem, si interveniret, quia non est de se minus intrinseca quam materialis. Nec fingi potest aliud dependentiae genus inter res absolutas, ut omittam relationem et terminum de quibus statim. Dices: multi putant materiam non posse conservari a Deo sine forma, licet forma possit conservari sine materia; et tamen non sequitur solum modaliter distingui. Respondetur, qui ita sentiunt ipsi viderint quo probabili fundamento id asserant; mihi enim illa sententia probari nunquam potuit, ut infra dicam tractando de causis. Deinde non est simile de materia; nam, licet gratis demus non posse materiam sine omni forma conservari, tamen certum est posse naturaliter conservari sine hac vel illa et sine quacumque forma determinate; et hoc est sufficiens argumentum materiam non esse modum formae, sed esse rem distinctam quantum est ex se; nam id quod est modus tantum, non solum separari non potest ab omni re cuius est modus, sed etiam neque hic modus in individuo potest separari ab hac re individua, ut haec sessio ab hoc sedente; cum ergo materia in individuo et haec numero, separari possit ab hac forma et esse sub quacumque alia, recte colligitur ipsam non esse modum formae. At rursus ex eo quod forma est res separabilis et potens manere sine materia, saltem de potentia absoluta, recte etiam concluditur ipsam non esse modum materiae, sed in se habere suam entitatem quae per distinctam unionem materiae coniungitur; praeter alia argumenta, quae sumi possunt ex perfectione formae super materiam et ex activitate eius et aliis similibus. Regula ergo posita, etiam illo positivo modo declarata, quoad nos valde probabilis est. Dico *quoad nos*, quia fortasse contingere potest ut in se sint distincta quae respectu cognitionis nostrae non exhibent sufficiens signum distinctionis. Tamen, quia nos iudicium ferre non possumus de iis quae in seipsis non videntur nisi per effectus vel signa nobis nota, et quia generalem regulam habemus non esse multiplicandas distinctiones sine sufficienti fundamento, quia distinctio non fit a natura sine sufficienti causa vel necessitate, ac denique quia illa inseparabilitas videtur etiam directe ostendere aliquam identitatem, ideo probabiliter coniectamus ubi non est possibilis separatio mutua, sed non mutua tantum, non esse distinctionem nisi modalem.

Signa realis distinctionis

9. Dico tertio: quamvis ad distinctionem realem cognoscendam plura indicia soleant assignari, tamen duo, quae ex separatione sumuntur, videntur potissima. Unum est de separatione tantum quoad realem unionem, id est, si utrumque simul et actu possit conservari in rerum natura absque unione reali inter se. Aliud est de separatione mutua quoad existentiam, id est, quod unum possit sine alio conservari et e converso, per se immediate, et sine ordine seu connexionem necessaria cum aliquo tertio. Hae duae regulae sunt fere probatae explicando duas conclusiones praecedentes. Et prima patet, quia illa duo quae sic separantur, non possunt sic se habere ut unum sit modus alterius, neque e contrario, quia de essentia modi est ut non possit esse nisi unitus actu ei cuius est modus, quia seipso unitur et non alio unionis modo, ut satis declaratum est; ergo illa duo vel erunt res distinctae, quod intendimus,

vel erunt modi rerum distinctarum, vel unum erit res et aliud erit modus alterius rei distinctae; et quocumque istorum modorum se habeant distinguuntur realiter, vel per se vel ratione rerum distinctarum, iuxta dicta in sectione praecedenti. Secunda probatur, quia, quando duo ita se habent ut mutuo separari possint et unum sine altero conservari, neutrum potest esse modus alterius, quia de intrinseca ratione modi est ut manere non possit sine re cuius est modus; ergo utrumque illorum erit vera res secum afferens veram entitatem quae conservari potest sine altera. Ergo necesse est ea quae huiusmodi sunt realiter distingui, quia distinguuntur a parte rei cum separari possint, et non distinguuntur tamquam res et modus rei sed tamquam res et res; ergo distinguuntur realiter. Dixi autem *per se et immediate*, quia fieri potest ut duo modi eiusdem rei possint mutuo unus esse sine altero et e contrario; et tunc non recte colligitur distinctio realis inter illos, quia, licet non ratione sui formaliter loquendo, saltem ratione rei quam modificant, habent inter se quamdam realem identitatem et neuter illorum est separabilis, ita ut conservetur sine re quam modificat.

10. Atque ex his constat nihil referre quod haec separatio naturaliter fieri possit vel de potentia absoluta, quia tam essentielle est illi rei quam nos tantum modum appellamus esse actu affixam et modificantem rem cuius est modus, ut repugnet ei de potentia absoluta conservari sine illa re, seu aliter quam actu modificando illam. Qua ratione nec mente intelligi potest figura separata ab omni quantitate et re cuius sit figura vel relatio sine fundamento, si est modus eius, vel motus sine mobili, et sic de aliis similibus. Et ratio est supra tacta, quia quae huiusmodi sunt, non habent ex proprio conceptu sufficientem entitatem in qua conserventur, sed solum ex quadam identitate ad ea quibus insunt; ergo quidquid praedicto modo separabile est, etiam de potentia absoluta, non est modus sed res distincta. Quod ergo attinet ad inferendam in re ipsa distinctionem, nihil refert quod separatio praedicta naturaliter vel supernaturaliter fiat; solum quoad nos poterit esse notior distinctio quando separatio naturaliter fit, interdum vero notificatur nobis per supernaturalia mysteria, quorum cognitio multum iuvat ad naturalia cognoscenda. Quomodo per mysterium Eucharistiae certius nobis constitit quantitatem esse rem distinctam a substantia, quam per cognitionem naturalem constare potuisset.

11. *Attentione dignum.*— Ubi etiam obiter observari potest quod, licet interdum non sit facta mutua separatio et conservatio duarum rerum, sed unius tantum ab alia, nihilominus nobis sufficit ad inferendam distinctionem realem ut in praedicto exemplo, hactenus quidem factum non est a Deo ut materialis substantia sine quantitate conservetur, sed solum ut quantitas sine substantia materiali permaneat, et nihilominus hoc nobis est sufficiens argumentum ut colligamus quantitatem et substantiam non solum modaliter sed etiam realiter distingui. Non quidem ratione formae (ut sic dicam) sed ratione materiae; nam in humanitate et subsistentia factum etiam est ut humanitas sine subsistentia creata conservetur; non est autem factum neque fieri posse credimus ut subsistentia creata sit absque propria natura substantiali cuius est terminus, unde in hoc exemplo ex praedicta separationem non colligimus distinctionem realem sed solum modalem. Igitur in his praeter separationem oportet considerare naturam eius quod sine alio conservatur; nam si illud sit natura sua quasi adhaerens alteri et imperfectius illo, ac denique id quod maxime videtur habere posse rationem modi et nihilominus sine alio conservatur, signum est distinctionis realis; secus vero est quando id quod in re manet est perfectius habensque praecipuam rei entitatem. Ut in praedictis exemplis comparando ex se substantiam et quantitatem clarum est substantiam esse perfectiorem, et, quod si una esse deberet modus alterius, non substantia quantitatis, sed quantitas deberet esse modus substantiae; igitur, cum per separationem quantitatis a substantia satis declaratum sit quantitatem non esse modum sed veram rem, satis consequenter declaratum est substantiam et quantitatem non distingui ut rem et modum, sed ut duas res. At vero in natura et subsistentia potius constat substantialem naturam esse praecipuam rei entitatem, et quod, si aliqua earum est modus alterius, subsistentia est modus naturae et non e contrario; ex vi autem separationis factae declaratum non est subsistentiam esse plus quam modum cum ipsa non sit sine natura conservata, et ideo ex illa non licet colligere distinctionem realem sed modalem tantum.

12. *Unde conicienda distinctio in iis quae per nullam vim separata adhuc exstiterunt.*— Sed difficultas hic superest quando nulla separatio, nec naturalis, nec supernaturalis facta est, quomodo tunc cognosci possit distinctio realis, quia tunc regulae praedictae deservire non possunt, cum tamen non repugnet multa distingui realiter quae hactenus non sint aliquo ex praedictis modis separata, ut materia et forma caeli. Quod si dicas, esto non sint separata, posse cognosci ut separabilia, hoc perinde dictum est ac si diceretur cognosci esse distincta, vel saltem eiusdem difficultatis est; hoc enim inquirimus, quomodo cognoscemus esse separabilia si nec naturaliter separantur, neque a Deo hactenus separata sunt aliquo ex praedictis modis. Et augetur difficultas quia aliqua sunt inseparabilia, etiam de potentia absoluta, quae tamen censentur realiter distincta, ut de intellectu et voluntate, tam inter se quam respectu animae, multi existimant. Propter priorem difficultatem dici potest dictum signum ex separatione sumptum neque esse adaequatum neque unicum nec semper primum aut necessarium, solumque assignari ut certius et notius quando haberi potest; ideoque praeter illud assignari solent nonnulla alia quae breviter attingenda sunt.

Aliud signum realis distinctionis ut inutile reiicitur

13. Primum est distinctio existentiarum; nam quae distinguuntur realiter, habent distinctas existentias; quae vero distinguuntur modaliter unam tantum existentiam habent; nam modus ideo modus est quia non habet aliam existentiam praeter existentiam rei, cuius est modus.

14. Sed hoc signum nullius momenti est; quia vel est obscurius quam id de quo agimus vel petit principium vel aliquid falsum involvit. Primum enim, si verum est existentiam esse actualem rei entitatem, perinde est dicere illa distingui realiter quae habent existentias distinctas ac si diceretur ea distingui realiter quae habent entitates distinctas. Si autem existentia fingitur esse res distincta ab essentia actuali, aut supponitur eas res quae habent distinctas existentias habere etiam distinctas essentias; et hoc est quidem verum, tamen non est minus difficile cognoscere distinctas existentias quam distinctas essentias, nisi forte per separationem; vel asseritur posse duas essentias habere unam existentiam et tunc distingui tantum modaliter, realem vero distinctionem esse quando cum distinctione essentiarum coniungitur etiam existentiarum distinctio; et hoc non solum existimo ita esse occultum ut naturaliter de nullis rebus cognosci possit, verum etiam esse falsum, quia nulla est maior ratio distinguendi essentias quam existentias in his quae modaliter distinguuntur; idem enim modus distinctionis qui est inter essentias, esse potest inter existentias. Quocirca supponendo, quod infra probabimus, existentiam nihil aliud esse praeter rem ipsam essentiae actualis, sicut in re et modo intelliguntur distinctae essentiae, intelligendae etiam sunt distinctae existentiae, quia modus ut condistinctus a re quam modificat habet suam actualitatem; eadem ergo est ratio idemque modus distinctionis inter illa duo, sive in potentia, sive in actu, sive secundum esse essentiae, sive secundum esse existentiae considerentur. Adde denique iuxta opinionem asserentem esse existentiam rem distinctam ab essentia, posse res realiter distinctas eadem indivisibili existentia existere, ut materiam et formam, et partes omnes eiusdem compositi; ergo etiam iuxta illam opinionem distinctio rerum non satis neque vere manifestatur per distinctionem existentiarum in his rebus quae ita sunt distinctae, ut sint inter se coniunctae, in quibus praesens difficultas potissimum versatur, quandoquidem res distinctae possunt habere eandem existentiam. Quod si fortasse aliquis hoc non admittat, non est cur possit consequenter admittere rem et modum habere eandem omnino existentiam, sed modaliter etiam distinctam, ut unumquodque habeat esse sibi accommodatum; igitur eadem quaestio erit de distinctione rerum vel modorum, et de distinctione existentiarum.

Aliud signum realis distinctionis ex Aristotele sumptum exponitur

15. Secundum signum sumi potest ex diversa productione vel corruptione, ita ut ea dicantur realiter distingui quae diversa generatione et corruptione generantur et corrumpuntur. E contrario vero *ea esse realiter idem, quae eadem generatione*

generantur; hoc enim signo usus est Aristoteles, lib. IV Metaph., text. 3, ad probandum ens et unum esse idem. Hanc sententiam refert Fonseca, ex Anton. Tromb., tract. de Formalit., c. 2, et eam impugnat quia proprietates animae eadem actione cum ipsa anima producuntur, et tamen sunt res distinctae; et e contrario relatio non distinguitur realiter a fundamento nec figura a quantitate, et tamen diversa actione producuntur. Sed non censeo hoc signum esse falsum, si debita proportione intelligatur; censeo tamen esse fere inutile ad cognoscendam distinctionem nisi quatenus aliquo modo includit signum separationis. Explico singula, et imprimis suppono sermonem esse de naturali actione seu productione rerum, non miscendo miracula. Item esse sermonem de his quae ex se et natura sua requirunt distinctas actiones quibus fiunt, etiamsi simul producantur. Cur autem haec supponam, infra explicabo. Rursus adverto duobus modis posse intelligi aliqua produci distincta actione. Uno modo, per se primo et absque ulla naturali connexionem vel consecutionem talium actionum inter se; alio modo, cum connexionem actionum, ita ut una ex altera naturali necessitate resultet. Unde e converso duobus etiam modis possunt dici aliqua eadem actione fieri, scilicet, vel aequae primo et absque ulla emanatione unius ab alio, vel unum primario et aliud secundario, quatenus a priori termino necessario resultat.

16. Igitur, quae priori modo per se primo fiunt actionibus in re distinctis necesse est ut in re distinguantur, et quoad hoc verissima est regula supra posita. Quia tota ratio et distinctio actionum sumitur a terminis; ergo, si termini tales sunt ut requirant actiones distinctas, etiam ipsi erunt distincti; tamen non potest hinc absolute inferri distinctio realis inter terminos, nec maior quam sit inter ipsas actiones; quae interdum possunt realiter distingui, ut productio ligni et calefactio eius; interdum vero tantum modaliter, ut productio ligni, et motio localis eius, quae tantum distinguuntur ut duo modi eiusdem ligni; et eodem modo distinguuntur res productae per huiusmodi actiones, nam per priores producuntur substantia et calor, quae sunt realiter distincta; per posteriores vero substantia et Ubi seu praesentia localis quae tantum modaliter distinguuntur. Servant ergo proportionalem distinctionem res productae cum suis productionibus. Quod quidem verum est non solum quando huiusmodi actiones separatim fiunt et absque naturali coniunctione ut contingit in productione et calefactione ignis, sed etiam quando illae actiones naturaliter coniunctae sunt et una resultat ex alia, ut contingit, verbi gratia, in productione alicuius rei gravi in regione aerea, et motu eius deorsum, qui naturaliter ad talem generationem consequitur; ibi enim evidenter et fere ad sensum patet distinctio actionum, quia una fit intrinsece in uno instanti, alia tantum extrinsece in eodem inchoatur. Esse tamen potest eadem distinctio et consecutio inter actiones instantaneas, ut inter productionem ignis et consecutionem caloris; et idem est de productione animae et emanatione potentiarum eius ab ipsa; nam si illae potentiae sunt res distinctae, etiam illa emanatio est actio physice distincta, quamvis ab alia resultet et ideo dicatur non fieri per se primo. Et similia exempla adhiberi possunt in actionibus tantum modaliter distinctis, ut sunt creatio angeli, verbi gratia, et productio alicuius Ubi, seu praesentiae localis, quae ad illam naturaliter consequitur; et productio alicuius quantitatis et figuratio eius, quae postea fit; et idem est de productione fundamenti et resultantia relationis, supponendo eam esse modum distinctum. Atque ita constat instantias seu exempla adducta contra illam sententiam non urgere; nam in illis omnibus, sicut est distinctio inter actiones, ita et inter terminos et e converso.

17. Constat deinde quo sensu verum sit principium ab Aristotele dicto loco positum: *quae una productione generantur, esse idem*. Est enim hoc verum de his quae per se fiunt et immediate, unica actione reali; quae autem solum dicuntur produci vel potius comproduci una actione, quatenus unum resultat ex alio, non oportet ut sint idem realiter, sed solum subiecto vel colligatione quadam, quia revera immediate et proxime non fiunt una reali actione, ut in substantia et passionibus realiter distinctis declaratum est. Immo necesse est ut illa una actio indivisibiliter sumatur; nam si sit aliquo modo composita, poterit in adaequato termino eius reperiri aliqua distinctio. Ut unica actione, verbi gratia, calefactione, seu educatione formae de potentia materiae, fit calor seu forma, et unitur subiecto seu materiae, ubi in termino duo fiunt ex natura rei seu modaliter distincta, scilicet, entitas

formae seu caloris et unio eius, et tamen actio est una, tamen aliquo modo composita ex modis quasi partialibus qui in ea possunt considerari.

18. Atque hinc ulterius ex dictis constat cur dixerim hoc signum fere esse inutile ad distinctiones rerum cognoscendas; nam iidem varii modi distinctionum possunt reperiri inter actiones qui sunt inter terminos, scilicet, realis, modalis, et interdum rationis, ut est inter generationem hominis et animalis; hi autem modi distinctionum non sunt nobis notiores in actionibus quam in terminis. Quin potius frequentius magisque a priori distinctionem actionum ex terminis venamur; non enim alia ratione censemus calefactionem esse actionem realiter distinctam a ligno, constitutionem autem eius in tali Ubi solum modaliter distingui, nisi quia calor est res distincta, praesentia autem localis solum est modus distinctus. Addidi praeterea haec esse intelligenda de distinctione actionum quam termini per se natura sua requirunt, quia, si actiones solum distinguuntur vel ex temporis successione vel ex diverso modo quo fiunt, non est necesse ut ex distinctione actionum aliqua distinctio in termino colligatur. Nam, sicut eidem rei possunt modi distincti inesse, praesertim successive, ita ad eundem terminum possunt distinctae actiones terminari si sint a distinctis agentibus vel distinctis temporibus, quomodo idem lumen nunc producitur una actione ab una lucerna, et potest deinde ab alia per actionem distinctam conservari; et idem homo per generationem producitur et per resurrectionem reproducitur. Dixi denique non esse admiscenda miracula, quia divina virtute non solum successive sed etiam simul potest eadem res pluribus actionibus produci aut conservari, ut in III tom. III partis latius tractavi. E contrario vero, non existimo fieri posse ut res omnino distinctae eadem actione producantur. Ratio autem differentiae non est difficilis ex dictis, quia actio est quidam modus rei quae fit; non potest autem unus et idem modus indivisibilis distinctis rebus inesse, ut in superioribus probatum est; quod autem plures modi eidem rei insint, non est repugnantia, quando ipsi modi inter se non sunt oppositi; sed videri potest superfluum quando vel sunt eiusdem rationis vel ad idem tendunt; tamen respectu divinae sapientiae potest non esse superfluum, et nulla ostenditur pugnantia, propter quam possibile non sit.

Expenditur aliud signum realis distinctionis

19. Tertium signum adhiberi solet, scilicet, quando unum se habet ut producat et aliud ut productum esse sufficiens signum distinctionis realis. Ita Fonseca, lib. V Metaph., c. 6, q. 6, sect. 1, ex D. Thom., I, q. 41, a. 4. Sed hoc signum imprimis non est universale, ut per se constat. Deinde si solum assignetur ad concludendam distinctionem ex natura rei, abstrahendo a modali, vel propria reali, est generaliter verum; si autem intelligatur de propria distinctione reali, ut verum teneat, coarctandum est ad productionem vel substantialem propriam, perfectam ac primariam, vel accidentalem quae terminetur ad aliquid quod ipsi producenti non unitur; nam in his duobus casibus semper requiritur distinctio realis; in aliis vero non semper. Primum patet, quia non potest idem suppositum substantiale seipsum producere proprie ac primario, quia, ut producat supponitur esse; et ideo si producat suppositum, aliud a se distinctum producat. Unde etiam divinae personae quamvis unitatem in essentia habeant, ob realem productionem unius ab alia realiter distinguuntur. Dixi autem *proprie ac primario*, quia per miraculum fieri fortasse potest ut aliqua res seipsam reproducat; tamen tunc necesse est ut illa res supponatur prius alia actione producta, et ideo secunda actio non est primaria productio neque propria, sed solum per modum conservationis; de qua re latius in materia de Eucharistia. Secundum ita declaratur, quia, quidquid ab aliquo producitur, debet ab illo in re ipsa actu distingui, quia ipsamet productio debet esse a producente distincta aliquo modo, maxime cum ponatur esse accidentalis; ergo et terminus eius debet esse distinctus a parte rei ab ipso producente; ergo, si aliunde supponatur quod talis terminus non producitur cum unione et coniunctione ad ipsum producentem, necesse est ut non sit modus eius, sed res distincta ab ipso vel modus rei distinctae ab ipso; necesse est ergo ut non tantum modaliter sed re aliud distinguatur, vel per se immediate, vel ratione eius in quo est. At vero, si productio sit accidentalis et terminetur ad aliquid quod unitur et coniungitur producenti, non est signum sufficiens distinctionis realis. Nam, licet interdum possit intervenire talis distinctio, ut in visu producente visionem,

et intellectu, voluntate ac similibus facultatibus, quae producunt qualitates realiter a se distinctas quibus ipsae informantur, tamen hoc simpliciter necessarium non est, ut patet quandocumque id quod producitur solum est modus ipsius producentis, sive per se et per propriam actionem producatur ut in praesentia locali quam in se efficit qui se movet; sive per actionem tantum resultantem, ut in emanatione subsistentiae a natura, et similibus. Quod si dicatur non quamcumque productionem, sed eam quae est res distincta a producente, inferre distinctionem realem producentis et producti, hic erit circulus omnino inutilis; nam actionem huiusmodi esse re distinctam a producente non potest aliunde colligi quam ex eo quod non producitur per eam modus aliquis producentis, sed vera qualitas seu forma ipsum afficiens, quod inquirebatur.

20. Atque idem iudicium est de alio signo quod idem auctor ibidem subiungit de relatione causae et effectus, nam hoc maxime habere potest locum in causa efficiendi de qua procedunt omnia dicta et applicari suo modo possunt ad causam formalem vel materialem; nam, licet propriissime non reperiantur nisi inter actum et potentiam realiter distincta, tamen aliqua etiam ratione interveniunt inter modum afficientem et rem affectam; in causa autem finali non habet locum, cum finis et effectus possint in eadem rem coincidere; immo et finis et agens, vel finis et forma.

21. *Conclusio ex dictis elicitur.*— Vix ergo potest aliquod certum indicium realis distinctionis dari, quando res huiusmodi sunt ut naturaliter semper ac necessario sint inter se realiter unitae et hactenus non sunt divinitus separatae; non nego tamen posse inveniri plures res huiusmodi realiter distinctas, ut exemplis superius allatis constat; sed solum assero huiusmodi distinctionem non posse aliquo generali signo discerni, sed in singulis considerandam esse propriam rationem essentialem et gradum perfectionis et munus ad quod ordinantur, ut ex omnibus in unum collectis possit iudicium de distinctione fieri; ut verbi gratia, inter materiam et formam caeli facile credimus esse distinctionem realem, quia ex communibus rationibus essentialibus materiae et formae intelligimus neutram earum esse modum, sed veram entitatem; et aliunde ex variis proprietatibus caeli intelligimus in eo reperiri utramque secundum proprias rationes earum, ac denique ex limitata earum perfectione concludimus ipsas esse ex natura rei et consequenter realiter distinctas. Simili modo inter formam substantialem et potentiam per se primo ordinatam ad actum accidentalem efficiendum creditur intercedere realis distinctio, quia ratio facultatis operativae valde perfecta in suo genere est; unde non videtur esse aliquis modus accidentaliter qui solet esse valde imperfectus, sed vera entitas et forma per se ordinata ad talem actum; aliunde vero, considerata limitatione substantiae finitae non videtur in sua essentiali ratione, prout in re existit, comprehendere tam diversas rationes seu habitudines ad actus adeo diversos quales sunt actus essendi et operandi; unde concludimus esse inter illa duo realem distinctionem, cum non sit inter rem et modum, sed inter essentias constituentes proprias entitates. Ad hunc ergo modum in caeteris philosophandum est, considerando prius an rationes illae, inter quas distinctio quaeritur, excedant rationem modi, et utraque per se sufficiat ad constituendam entitatem; et deinde, an tanta appareat in eis diversitas ut in re finita requirant aliquam distinctionem ex natura rei, et actualem in re ipsa; et ita fieri poterit probabilis coniectura de qualitate distinctionis.

Dubium occurrens de separabilitate rerum distinctarum

22. *Realiter distincta mutuo separari possunt, si in esse servantur.*— Dubium vero superest quod in altera parte propositae difficultatis tangebatur, an, scilicet, omnia quae sunt a parte rei realiter distincta, possint per divinam potentiam separari. Quod potest de duplici separatione supra tacta intelligi. Primo de sola separatione quoad unionem realem, conservato in esse utroque extremo. Secundo, de separatione quoad esse, id est, in qua uno destructo, aliud in esse conservetur. Suppono autem quaestionem versari circa res omnino inter se condistinctas, ita ut non se habeant ut totum et pars, seu ut includens et inclusum; nam de his constat, quod aliud includit non posse sine illo conservari, quia ex illo intrinsece constat. De rebus autem priori modo condistinctis variae possent referri opiniones, quas omitto, quia ad particulares materias pertinent. Et ad priorem sensum respondeo huiusmodi

res semper posse illo modo separari de potentia absoluta (sic enim loquimur), neque occurrit ulla exceptio quam in hoc facere oporteat. Et ratio est quia his rebus non potest repugnare mutua separatio unius ab alia ex defectu sufficientis entitatis (sicut in modis contingit), quia, ut supponimus, utraque earum habet veram entitatem distinctam ab alia; si ergo est repugnantia, solum potest esse vel ex dependentia unius ab alia vel ex naturali connexionem seu emanationem alterius ab altera; non enim potest alia ratione excogitari. Sed, quamvis hic recte inferri possit naturalis inseparabilitas, non tamen in ordine ad potentiam Dei absolutam, quia, ut supra tactum est, omnem illam dependentiam potest Deus supplere, quia vel est dependentia in genere causae efficientis, vel, si est causae formalis aut materialis, non est tamquam intrinsece componentis sed tamquam sustentantis vel actuantis rem a se distinctam, quae dicitur causalitas quodammodo extrinseca, quam totam Deus supplere potest. Multo autem facilius potest impedire quamcumque naturalem emanationem, tum quia illa fieri non potest sine influxu Dei quem ipse potest non dare; tum etiam quia potest destruere quamcumque unionem inter illas duas res, et sua virtute sola utramque efficere vel conservare. Itaque in hoc nec generalem repugnantiam, nec rationabilem exceptionem invenio. Nam, quam aliqui faciunt de passionibus et essentia, vel nulla ratione nititur, vel, si quae est apparens, illa potius probat illas non esse in re distinctas quam, supposita distinctione, separari non posse.

23. *Occurritur obiectioni.*— Solum posset instari de relationibus unionis, verbi gratia, materiae et formae, quae realiter distinguuntur sicut ipsa materia et forma, quia in ipsis sunt adaequate et tamen non possunt conservari disiunctae sed tantum unitae. Respondetur primum, si sit sermo de relationibus praedicamentibus, fortasse illas non esse aliquid reale distinctum in re ab huiusmodi unione sed solum mutuam denominationem rerum unitarum inter se; vel, si admittamus illas relationes esse positivos modos reales partium unitarum, respondetur illas non esse inter se unitas, formaliter loquendo, sed esse inter partes unitas; ideoque non posse conservari sine unione earum, quia in illa fundantur, quod non est contra dicta. Si autem sit sermo de ipsa unione formali, quae est relativa secundum dici seu transcendentaliter, illa non est res distincta a partibus unitis, sed modus earum; et ideo mirum non est quod non possit talis modus conservari dissoluta ipsa unione cum sint idem modus et unio.

24. *Rerum distinctarum una destrui potest manente altera in esse.*— Ad posteriorem autem sensum respondeo, etiam illo modo posse res distinctas separari per potentiam Dei, triplici adhibita exceptione quae sub uno nomine essentialis habitudinis vel dependentiae comprehendi potest. Ratio generalis regulae est fere iam tacta, quia, si res realiter distinguuntur, disiungi etiam realiter possunt; quae sic autem disiuncta sunt, non repugnat vel contradictionem involvit unum a Deo conservari sine alio, quia regulariter solum potest esse inter illa dependentia effectiva, non vero essentialis, et illam Deus supplere potest.

25. *Prima exceptio de Deo et creaturis.*— Unde prima exceptio est de creaturis respectu Dei; sunt enim res a Deo distinctae et potest Deus sine illis esse, non autem illae sine Deo; non solum quia Deus est per se ens necessarium sed propter essentialem dependentiam quam habent a Deo; ratione cuius, si per impossibile fingatur Deus non esse, non possent creaturae esse sine illo. Quam dependentiam effectivam ita essentialem non habet una creatura ab alia, praesertim si habeat veram entitatem et realitatem de qua nunc loquimur; nam fortasse id quod intrinsece tantum est modus, potest essentialiter dependere ab eo cuius est modus; de quo alias, nam ad praesens non refert.

26. *Secunda de relatione et termino.*— Secunda exceptio est relationis et termini realiter distincti; non enim potest in rerum natura alterum sine altero mutuo conservari, quamvis non habeant inter se propriam realem unionem, sed habitudinem. Ratio vero est, quia relatio ut sic essentialiter et quasi formaliter pendet a termino; et ideo neque consurgere aut conservari potest sine illo; neque aliunde potest haec ratio amplius probari nisi quia huiusmodi est relationis essentia, ut nunc ex communi opinione supponitur; loquimur enim de relatione reali pure praedicamentali.

27. *Tertia de personis divinis ad invicem.*— Tertium exemplum est de divinis personis, quae, licet distinguantur realiter, non possunt inter se separari in esse propter intrinsecam et necessariam connexionem quam inter se habent. Quae potest ad praecedens caput reduci: sunt enim relativae personae, et ideo una esse non potest sine alia. Item oritur ex unione quam habent in essentia per veram atque perfectam identitatem cum illa, ratione cuius fit imprimis ut quaelibet illarum personarum sit ens simpliciter necessarium, atque adeo ut ei repugnet absolute et simpliciter non esse; et consequenter fit ut nulla possit esse sine alia; quia, si nulla illarum personarum potest non semper esse, neque etiam poterit una esse, cum alia non sit. Sicut ob hanc etiam causam, quamvis creaturae non pendeant per se a relationibus divinis ut sic, nihilominus non possunt praedicto modo separari in esse ab eisdem relationibus; quia non possunt creaturae existere quin supponantur relationes illae existentes; sunt enim ens simpliciter necessarium; et licet ex parte creaturae non sint per se necessariae ad eius creationem, tamen ex parte Dei sunt necessariae, quia et per se sunt in Deo et ipsae essentialiter sunt Deus. Denique formaliter ac sufficienter id provenit ex unione cum essentia per identitatem; nam, cum quaelibet relatio et essentia sint inter se omnino idem in re, neque essentia esse potest a parte rei sine qualibet relatione, neque relatio quaelibet sine essentia. Unde fit ut neque etiam una relatio possit sine aliis existere. Dices, hoc argumentum fundari in illo principio Aristotelis, IV Metaph., text. 3: *Quae sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*, quod in Trinitate locum non habet; alioqui non solum inferretur unam relationem non posse esse sine alia, sed etiam esse aliam; responderetur formaliter non fundari in illo principio, sed vel in hoc quod ea quae sunt omnino idem in re non possunt ita in re separari ut unum sine alio existat, vel certe in hoc quod essentia et relatio divina non utcumque sunt idem, sed ita ut essentia sit de essentia relationis et relatio sit intrinsecus terminus essentiae; et ideo nec relatio potest esse sine essentia sibi essentiali, neque essentia sine suo termino intrinseco et simpliciter necessario. Sed de his satis pro huius loci occasione.

Signa distinctionis rationis

28. Ultimo ex dictis facile intelligi potest quomodo distinctio rationis possit dignosci et ab aliis discerni. Nam imprimis de distinctione rationis ratiocinantis nulla est difficultas, quia, cum haec non solum non sit in re, sed neque etiam in illa habeat fundamentum, facillime cognoscetur; maxime cum neque etiam in ipsis conceptibus obiectivis habeat formalem diversitatem, sed solum quasi materialem per repetitionem, vel comparisonem eiusdem conceptus, quo, cum unus sit, ut pluribus utimur, sicut Aristoteles dixit, V Metaph., c. 9, text. 16. Distinctio autem rationis ratiocinatae imprimis requirit diversitatem aliquam formalem in conceptibus obiectivis, in quo differt ab altera distinctione rationis ratiocinantis; convenit autem in hoc cum distinctionibus in re inventis. Ut autem talis distinctio iudicetur rationis et non rei, satis est ut praeter illam distinctionem conceptuum, nullum inveniatur signum ex omnibus positis ad distinctionem modalem vel realem cognoscendam; nam, cum distinctiones non sint multiplicandae sine causa et sola distinctio conceptuum non sufficiat ad inferendam distinctionem rei, quandocumque cum illa distinctione conceptuum non adiungitur aliud signum maioris distinctionis, iudicanda semper est distinctio rationis et non rei. Ex quo infero, quandocumque certo constet aliqua duo quae in re unita et coniuncta sunt, ita esse in conceptibus obiectivis distincta ut in re et in individuo sint prorsus inseparabilia, tam mutuo quam non mutuo, et tam de potentia absoluta quam naturaliter, et tam quoad esse quam quoad realem unionem inter se, tunc magnum et fere certum argumentum esse illa non distingui actu in re, sed ratione ratiocinata. Probatur ex dictis, et primo inductione; nam Petrus, homo, animal, et caetera praedicata, prout in re sunt in Petro, non distinguuntur ex natura rei. Similiter in intellectu ratio superior et inferior, synderesis, memoria, et similia attributa eius non significant aliqua in re distincta, sed ratione tantum ratiocinata; quia illa potentia talis est ut haec omnia in sua adaequata ratione comprehendat, nec sint in illa separabilia ullo modo etiam de potentia Dei absoluta, quoad ipsam facultatem seu actum primum, licet quoad usum possint separari. Secundo, ratione insinuata, quia, quae huiusmodi sunt, non alia de causa videntur ita inseparabilia nisi quia in re unam et indivisibilem habent essentiam et entitatem; alioqui cur saltem divina virtute separari non possint, praesertim in

creaturis? Denique, quia ibi nullum est sufficiens signum maioris distinctionis; ergo debet iudicari illa distinctio esse rationis, quamdiu maior non constiterit.

SECTIO III

*QUOMODO IDEM ET DIVERSUM TUM INTER SE, TUM AD ENS
COMPARENTUR*

1. De eodem et diverso agit Aristoteles, V Metaph., c. 9, et multi hanc ponunt inter distinctas passiones entis, quam nos supra diximus sub unitate comprehendi sumiturque ex Aristotele, lib. X Metaph., text. 9, c. 5 et 6, et ideo in fine harum disputationum de unitate et multitudine pauca dicenda sunt de eodem et diverso, potius ad explicandum usum plurium vocum in hac scientia quam ad rem novam addendam; quidquid enim ad rem spectat, in his quae de unitatibus et distinctionibus diximus, traditum est.

2. Primo igitur advertendum est, *idem* duobus modis dici posse, scilicet, relative et negative; seu (prout alii loquuntur) formaliter et fundamentaliter. Idem enim formaliter sumptum relationem importare videtur, in quo maxime ab unitate distinguitur; negative autem dicitur idem quod non est ab aliquo diversum seu distinctum; quomodo fere nihil differt ab uno, nisi quod unum dicit negationem divisionis in se, idem vero dicit negationem divisionis a se seu ab eo cum quo ens idem esse dicitur propter quod dixit Aristoteles, V Metaph., c. 9, text. 16, *identitatem unitatem esse quamdam ipsius esse*. Et declaratur in ea identitate qua aliquis dicitur esse idem sibi; nam, si hoc relative sumatur et formaliter, tantum dicit relationem rationis, ut sumitur ex Aristotele supra, et est certa et communis sententia, quia eiusdem ad seipsum non potest esse relatio realis, quia oportet veram esse oppositionem inter relationem et terminum, quae non potest esse eiusdem ad seipsum; tamen hoc modo seu formaliter non dicitur aliquis idem sibi, id est, ad se referri tali relatione nisi quando per intellectum ita concipitur seu comparatur. At vero sine ulla huiusmodi comparatione vel fictione intellectus dicitur aliquis idem sibi fundamentaliter seu negative, quia non est a seipso diversus seu divisus. Atque hoc posteriori modo potest identitas inter passiones entis numerari, quamvis illa negatio, ut supra dicebamus, non soli enti vero sed etiam ficto attribui possit, neque soli enti per se, sed etiam cuilibet aggregato entium seu multitudini ac numero; quilibet enim numerus est idem sibi, sicut unum vel unitas. Alio sensu distinxit Scotus identitatem in absolutam et relativam, prout referunt Hervaeus, Quodl. IV, q. 2; et Soncin., X Metaph., q. 3; Iavell., q. 7; absolutam identitatem vocat qua una res dicitur idem sibi, quia ibi non implicatur respectus ad aliam rem; relativam vero identitatem vocat, qua una res dicitur eadem alteri. Et has duas identitates vult Scotus, ut dicti auctores referunt, esse reipsa distinctas et in hoc illum impugnant. Et quidem si identitas respectiva sumatur inter res tantum ratione ratiocinata distinctas, ut sunt homo et Petrus, merito improbatur illa sententia, quia identitas Petri ad seipsum vel ad hominem, aut animal, non differunt re, sed ut maior et minor secundum rationem; alias oporteret extrema ipsa in re distingui; si autem identitas respectiva sumatur inter res realiter distinctas, et sic comparetur identitas, qua Petrus est idem sibi vel qua est idem Paulo, sic possunt dici identitates reipsa diversae, cum altera sit rei, altera rationis; de nominibus autem curandum non est, cum res constet.

3. Secundo observandum est ex Aristotele supra, identitatem aliquando considerari in aliqua re in seipsa, seu respectu sui ipsius; aliquando vero in multis inter se collatis, seu in una re cum alia comparata. Priori modo dicitur Petrus idem numero secum. Posteriori autem modo est idem specie cum Paulo, vel idem genere cum leone. Et hoc modo dixit Aristoteles, V Metaph., c. 9, eadem esse quae in aliquo unum sunt, vel in genere, vel in specie, vel in aliqua ratione analogia. Prior identitas, si quoad negationem vel fundamentum consideretur, est identitas simpliciter, sicut et unitas, quia est identitas realis; in ratione autem respectiva est tantum secundum quid, quia relatio identitatis ad seipsum non est realis, sed rationis. E contrario vero identitas plurium distinctarum rerum in ratione communi (de creaturis enim loquimur, ut omittamus identitatem trium personarum divinarum in una numero essentia) quoad fundamentum et quoad negationem divisionis, est tantum identitas secundum quid, vel

potius est similitudo quaedam, quia solum est unitas rationis, ut supra ostensum est; quoad relationem vero identitatis censetur haec identitas simpliciter, quia relatio haec, cum sit inter res distinctas, realis est iuxta communem conceptum de relationibus, de quo infra videbimus. Et haec quidem, quod ad rem spectat, generalia sunt; quod autem pertinet ad usum vocum, est observandum convenientiam hanc plurium rerum in ratione communi in substantiis retinuisse nomen identitatis, simpliciter loquendo, ex accommodatione usus et quasi per antonomasiam; in qualitatibus vero vocari similitudinem, in quantitate vero vocari aequalitatem, quamvis haec vox non tantum significet convenientiam in essentiali ratione, sed etiam in magnitudine; in his tamen omnibus sicut est idem modus unitatis, ita etiam et eadem ratio formalis identitatis, et ita haec omnia comprehenduntur sub eodem et diverso prout transcendentaliter sumuntur et enti attribuuntur.

4. *Quot distinctionis, tot identitatis genera.*— Tertio observandum est, cum idem dicatur per negationem divisionis, vel a se ipso, si unus dicatur idem sibi, vel inter aliqua duo, si illa dicantur esse idem, quot sunt modi divisionis seu distinctionis, tot posse esse modos identitatis, iuxta illud: Quot modis dicitur unum oppositorum, tot potest dici et reliquum. Unde fit aliqua esse posse idem re, et modo, et ratione ratiocinata; nam ratione ratiocinante, nihil est quod non possit a seipso distingui, si aliquo modo ad se comparetur; nam si nullo modo ut plura concipiatur, iam nullo modo erit aliqua, sed aliquid tantum, unde Aristoteles, citato loco ait *identitatem esse unitatem quamdam aut plurium aut cum quis uno ut pluribus utitur*. Aliqua vero sunt idem re et modo, non tamen ratione; alia possunt esse idem secundum rem, non tamen secundum modum; alia denique nullo modo sunt idem secundum rem, sed tantum secundum rationem. Atque hinc intelligitur primo, quomodo idem et diversum inter se opponantur; opponuntur enim imprimis respectu eiusdem, non respectu diversorum; quia opponuntur ad modum relativorum. Deinde opponuntur comparata ad idem genus distinctionis seu divisionis. Quia negatio non erit opposita affirmationi, nisi sit de eodem secundum idem; haec autem in tantum opponuntur, in quantum unum includit negationem alterius; igitur esse idem re excludit esse diversum realiter, non tamen esse diversum modaliter vel ratione. Et e converso, esse idem ratione non excludit esse realiter distinctum seu diversum, quia ratio, sicut distinguit conceptibus quae in re sunt idem, ita e contra unit conceptu quae in re sunt diversa, ut patet ex dictis supra de unitate universali.

5. Quod si obiicias, quia, licet non omnis identitas inferat negationem omnis diversitatis, tamen maior identitas videtur inferre negationem maioris diversitatis, ut, si aliqua sunt idem modaliter, non solum infertur non esse diversa modaliter sed etiam non esse diversa realiter; sed identitas rationis videtur esse maxima; ergo recte ex illa infertur identitas modalis et realis. Respondetur esse aequivocationem in identitate rationis, non enim illa semper est maxima; est enim quaedam identitas rationis quam non facit sed solum concipit ratio; et haec est maxima, quia supponit non solum actualement negationem distinctionis in re, sed etiam negationem fundamenti seu virtualis distinctionis; alia vero est identitas rationis quam conficit ratio, et haec non est maxima; immo est tantum secundum quid, quia non supponit in re identitatem simpliciter, sed solum fundamentum similitudinis vel convenientiae, et ideo haec unitas non excludit diversitatem simpliciter seu secundum rem.

6. *Distingui, differre, et esse diversum, quid sint, et qualiter inter se comparentur.*— Hic vero cavere oportet aequivocationem horum terminorum, distingui, differre, et esse diversum; ait enim Aristotel., V Metaph., c. 9, lib. X, c. 5, non esse idem differre et esse diversa; nam differre dicuntur quae in aliquo conveniunt et in alio distinguuntur; esse autem diversa dicuntur etiam illa, quae in nullo conveniunt; unde esse diversum videtur esse quid superius ad differre, ut idem Aristoteles dicit, lib. IV, c. 2. Et in hac latitudine sumitur hic esse diversum; esse autem distinctum, pro eodem etiam sumitur quod esse diversum; quamvis in alia acceptione et satis usitata, esse distinctum solum videtur dicere negationem identitatis realis; esse autem diversum, addere etiam videtur negationem similitudinis et convenientiae, ut una imago dicitur distincta ab alia, quantumvis inter se similes sint; cum tamen diversa dicitur, non solum hoc significari videtur, sed etiam quod sit dissimilis vel minus perfecta. Sed haec, ut dixi, solum spectant ad significationem vocum ex

accommodatione usus, nam de re satis constat. Igitur, ut idem et diversum opponantur, cum proportione sumenda sunt et respectu eiusdem, et hoc modo immediatam includunt oppositionem, sicut unum et multa, ut Aristoteles dixit, IV Metaph., c. 2, quia unum includit negationem alterius.

7. Atque hinc etiam constat, quomodo omne ens sit idem aut diversum, ut expresse ait Aristot., lib. X Metaph., c. 5, de quo multa Sonc., ibi, q. 5 et 6; Iavell., q. 7 et 8; sed est res facilis. Nam, si haec sumantur relative, non oportet convenire omni enti, quia nec ratio rationis necessaria est, ut per se constat, nec semper unum ens requirit aliud ad quod realiter referatur relatione reali identitatis vel diversitatis, ut patet in Deo; nam in creatura, quia essentialiter dependet a Deo, semper erit ratio realis diversitatis seu distinctionis, si talis ratio realis est. Si autem loquamur (ut vere loqui oportet) de identitate fundamentali, seu negativa, seu respectu diversorum, omne ens est idem sibi et est diversum a quolibet alio, vel existente, vel possibili, vel etiam ab ente ficto, vel imaginario, quia de quolibet horum negari potest, iuxta quem sensum dicunt multi *aliquid* esse passionem entis, quia solum significat divisionem a quolibet alio. At vero respectu eiusdem, omne ens est idem vel diversum ab illo, si proportionate sumantur, sic enim includunt contradictionem; secus vero si varientur modi identitatis et diversitatis, ut ex dictis satis constat. Dices: homo et animal nec sunt idem, neque diversa, quia neque sunt eiusdem generis aut speciei, neque diversae, quia nec conveniunt in differentia ultima, et sic non possunt esse eiusdem speciei, nec habent differentias ultimas oppositas ut possint differre specie. Respondetur idem et diversum respectu eiusdem opponi immediate, si sumantur ut negative vel privative opposita, non vero quasi contrarie; ut in proposito, si esse diversum in specie sumatur quasi negative tantum, genus et species, seu homo et animal dici possunt diversa in specie ultima, quia non constituuntur eadem differentia ultima. Si autem diversum in specie sumatur quasi positive et contrarie, sic nec sunt idem in specie, nec differunt specie; et simili proportione, nec sunt idem genere nec diversa, sed negative, non conveniunt immediate in eodem genere et ita dici possunt non eiusdem generis. Cum ergo haec dicuntur immediate opposita, negative sumendum est alterum extremum. Hinc etiam esse oppositum alteri existimatur esse passio entis, non quidem oppositione relativa quae requirat utrumque extremum, sed oppositione fundamentali quatenus omne ens habet in se aliquam rationem, differentiam, seu essentiam, quae ab ipso excludit omnem aliam oppositam, seu repugnantem. Sed hoc intelligendum est, vel de oppositione late sumpta, ut includit, non solum quatuor genera posita ab Aristotele in Praedicam. et V ac X lib. Metaph., sed etiam quaelibet repugnantia; vel certe intelligi potest de fundamento oppositionis, quod saltem ad contradictionem sufficiat respectu alterius cuiuscumque, et hoc modo nihil amplius nomine oppositionis, quam nomine diversitatis explicatur. Et ita satis est declarata haec proprietas entis.

8. *Expositio pronuntiati aristotelici.*— Ultimo potest ex dictis colligi, quomodo sit intelligendum illud axioma quod Aristoteles posuit IV Metaph.: *Quaecumque sunt eadem uni tertio, sunt eadem inter se*; intelligendum est enim cum proportione, nam si sunt eadem re uni tertio, simili modo erunt eadem re inter se, poterunt autem esse ratione diversa; si autem re et ratione sint uni tertio eadem, erunt eodem modo eadem inter se. Sed hoc principium in creaturis, et in rebus finitis simpliciter tenet; in re autem infinita, qualis est divina essentia, non verificatur illa maxima absolute loquendo, quia propter suam infinitatem potest esse idem relationibus oppositis quae propter oppositionem inter se idem esse non possunt nisi tantum in essentia; de quo alias.